

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

Felhívás a
Népmese Napja
megrendezésére 2006. szeptember 30-án

Őseinktől kincsekkel teli tarisznyát kaptunk örökségbe, de mintha egyre gyakrabban tétlenül néznénk ennek háttérbe szorulását, elfelejtését. Vegyük birtokba, ismerjük meg, fényesítsük újra és adjuk tovább az eleinktől kapott, élethosszig érvényes, értékes, unokáink számára is feltétlenül megőrzendő, mesebeli kincseket!

A Magyar Olvasástársaság felhívással fordul mindazokhoz, akiknek fontos a népmesék fennmaradása és a mesékben élő bölcsesség továbbhagyományozása, hogy folytassuk a 2005-ben elindult kezdeményezést, amely szerint, minden év szeptember 30-át, Benedek Elek születésének évfordulóját, a Népmese Napjaként tiszteljük. A Népmese Napjának 2006-os központi rendezvényét Békéscsabán szervezzük meg, de a tavalyi nagyszerű megmozduláshoz hasonlóan idén is szeretnénk országossá bővíteni a programokat. Kérjük a könyvtárosokat, óvónőket, pedagógusokat és a mesével foglalkozó szakembereket, valamint a meseszerető gyerekeket és felnőtteket, hogy ezen a napon megkülönböztetett tisztelettel forduljanak mind a magyar, mind más népek meséi felé.

2006. szeptember 30. szombatra esik. Kézenfekvőnek látszik, hogy ezt a véletlent tudatosan fordítsuk a magunk javára, s idén a gyerekek melletti legfontosabb „célcsoportjainkat”, a leendő és gyakorló szülőket, nagyszülőket szólítsuk meg. Hívogassuk, bátorítsuk őket a csatlakozásra, a mesék élvezetes hallgatására, megtanulására, örömteli elmondására!

Elevenítsék fel a mesemondás ősi művészetét, hallgassák meg egymás legkedvesebb meséit, emlékezzenek meg mesemondóinkról, mesegyűjtőinkről, és a mesékbe szőtt bölcsesség máig érvényes üzeneteiről, arról a mindennapjainkban is használható tudásról, ami minden népmese sajátja. Kérjük az intézmények vezetőit, tegyék lehetővé, hogy ezen a napon minden gyerek legalább egy népmesét tarisznyájába (iskolatáskájába) tehessen, okulásul, vigasztalásul vagy egyszerűen csak örömforrásként, hiszen egy megfelelő pillanatban megkapott mese olykor egész életünkre kihathat.

Ne hagyjuk veszendőbe menni mindazt, ami évszázadokon át élni segítette az embereket!

Budapest, 2006. április 24.

Magyar Olvasástársaság
Bp. 1827
www.hunra.hu

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

15. évfolyam 5. szám

2006. május

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Kopcsay Ágnes:** Könyvtári szakfelügyelet 3
Fehér Miklós: Hogyan tovább? Önállóan avagy összevonva? 11

Műhelykérdések

- Pegán Anita:** Debrecenben áprilisban 22
Kiss Gábor: Stratégiai gondolkodás és tervezés a Zala megyei könyvtárakban 29
Tóth Renáta: Gyermekfolyóirat születése a Deák Ferenc Megyei Könyvtárban 36
Madaras Judit: Művészetterápiás továbbképzés a balatonfüredi Városi Könyvtárban 39
Koltay Tibor: Az információs írástudás összetettségéről 42

Napló

- Orosz Bertalanné:** Egyszerű sorok a nyugdíjas évekről 48

Memento

- Poprády Géza:** Kovács Mátéra emlékezve 51
Stummer János: Kovács Máté filozófiája napjainkban avagy Mit tenne ma Kovács Máté? 55

Perszonália

- Vasas Lívia:** Zallár Andor (1928–2006) 58

Könyv

- Tolnai évfordulók napról napra 60

From the contents

Ágnes Kopcsay: Special inspection in libraries (3);
Miklós Fehér: The issues of library integration (11);
Ibolya Orosz: Confessions of a retired library director (48)

Cikkeink szerzői

Fehér Miklós, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Kiss Gábor*, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója; *Koltay Tibor*, a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar oktatója; *Kopcsay Ágnes*, a NKÖM Könyvtári Főosztály címzetes vezető főtanácsosa; *Madaras Judit*, a balatonfüredi Városi Könyvtár munkatársa; *Orosz Bertalanné*, az egri Bródy Sándor Megyei Könyvtár ny. igazgatója; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Poprády Géza*, az OSZK ny. főigazgatója; *Stummer János*, egyetemi hallgató; *Tóth Renáta*, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár munkatársa; *Vasas Lívía*, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára főigazgatója

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k
Közreadja: a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4440 forint. Egy szám ára 370 forint
HU-ISSN 1216-6804

Könyvtári szakfelügyelet

Az 1997. évi CXL. törvény 100. §-a (3) bekezdésének l) pontjában foglalt felhatalmazás alapján jelent meg *a könyvtári szakfelügyeletről szóló 14/2001. (VII. 5.) NKÖM rendelet*.

Régen várt jogszabály volt ez, hiszen a könyvtári szakfelügyelet évek óta nem működött. A rendszerváltás után „széthullott” könyvtári rendszer a CXL. törvény eredményeként újra rendeződött, megindult a könyvtárak korszakváltása, és ma már magasabb szintű tevékenységet fejtenek ki a könyvtárak, mint 1997 előtt. A törvény meghatározza a nemzeti könyvtári ellátás, a tudományos és szakkönyvtári, valamint a települési könyvtári ellátás feladatait, és azt is, hogy a könyvtári ellátás feladatát hogyan teljesíthetik a fenntartók. A változások azonban – különösen a kistépelülések tekintetében – nem valósultak meg olyan ütemben, mint a többi könyvtár esetében. *A szakfelügyeleti ellenőrzésre és a szakfelügyelet következtében (is) bekövetkező szakmai fejlesztésekre tehát a könyvtáros társadalomnak is igen nagy igénye volt, amikor életbe lépett a jogszabály.*

A könyvtári szakfelügyelet tevékenysége kiterjed a nyilvános könyvtárakra és fenntartókra, a nem nyilvános könyvtárat működtető, illetve könyvtári tevékenységet folytató szervezetekre is. A szakfelügyeleten keresztül a fenntartókkal is szorosabb kapcsolatot tud kialakítani a szakma, és a vizsgálatokban való részvétel. a javaslatok megfontolása, a megoldási lehetőségek keresése kötelező a fenntartó részére is.

A könyvtári szakfelügyelet feladata

A szakfelügyelet feladata a miniszter ágazati szakmai felügyeleti jogkörének érvényesítése, azaz a szakmai *ellenőrzés*. Emellett nagyon fontos, *„a könyvtárak és a könyvtári tevékenység fejlesztése, a szakmai munka színvonalának emelése”* is, vagyis az ellenőrzésnek elsősorban ezt a célt kell szolgálnia. A könyvtári szakfelügyelet feladatait részletesen a rendelet 2. és 3. §-a rögzíti.

A minisztérium feladatai a könyvtári szakfelügyeletben

A könyvtári szakfelügyelet működését a NKÖM Könyvtári Főosztálya irányítja. Ennek keretében a szakmával egyeztetve évenként dönt arról, hogy a könyvtári tevékenység melyik területét, mely könyvtárakat vizsgálja a szakfelügyelet. Az Országos Idegennyelvű Könyvtáron (OIK) keresztül szerződést köt a vezető szakfelügyelőkkel és a szakfelügyeletben közreműködő intézményekkel. A Könyvtári Intézet segítségével évente megszervezi a szakfelügyelők képzését és továbbképzését. A vizsgálati anyagokat a NKÖM Könyvtári Főosztályára kell beküldeni. Ezeket

áttanulmányozzuk, elfogadjuk, szükség esetén intézkedünk, az elszámolást szakmailag ellenőrizzük, és továbbítjuk a kifizetést végző OIK-nak.

Szakfelügyelők

Vezető szakfelügyelő, szakfelügyelő az lehet, aki a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzékek vezetéséről szóló 18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet alapján könyvtári szakértői engedéllyel rendelkezik, valamint elvégzi a szakfelügyeleti tanfolyamot, és rendszeresen részt vesz a szakfelügyelői továbbképzéseken. A továbbképzéseket évente szakfelügyeleti szakmai nap keretében bonyolítjuk le.

Mivel a könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatok 2002-ben a kistelepüléseken kezdődtek, és a legnagyobb helyismerettel a megyei könyvtárak rendelkeznek, *vezető szakfelügyelői megbízást a megyei könyvtárak igazgatói kaptak.* Néhány helyen az igazgató által kijelölt munkatársat bíztuk meg e feladattal. A vezető szakfelügyelők egy évre kapják a megbízásukat. Munkatársaikat, a megyékben dolgozó szakfelügyelőket, a szakértői engedélyt szerzett és szakfelügyeleti tanfolyamot végzett kollégák közül ők választják ki, és a szakfelügyeleti munkában – elsősorban infrastruktúrájukkal résztvevő megyei könyvtáron keresztül – ők kötik velük a megbízási szerződést szakfelügyeleti vizsgálatra. Kezdetben ez több megyében nehézséget okozott, mert kevés volt a helyi szakértő, így a szomszédos megyékből kellett segítséget kérni, de ma már, mivel a szakfelügyeleti tanfolyamot több mint 200 szakértői engedéllyel rendelkező könyvtáros kolléga végezte el, mindenhol elegendő szakértő van a feladat elvégzésére.

A 2002-től 2005-ig terjedő négy év teljesítménye nem volt egyenletes. az első évben a szakfelügyelői munkában sok volt a félreértés. a hiányosság, de a tapasztalatok és a továbbképzések következtében a szakfelügyelők tevékenysége egyre egyenletesebbé, kiegyensúlyozottabbá válik.

A szakfelügyeleti tevékenység folyamata

Minden évben, a minisztériummal történt egyeztetés után, *a megyék éves szakfelügyeleti tervét a vezető szakfelügyelő készíti el.* A tervnek tartalmaznia kell a megye településeinek és könyvtárainak számbavételét követően az adott évben vizsgálatra kiválasztott könyvtárakat, a vizsgálatokat végző szakfelügyelőket, a vizsgálatok időpontját, az utóvizsgálatokat és a költségek tervezését. A megyei terveket a minisztérium Könyvtári Főosztálya összegzi és hagyja jóvá, ha szükséges, a módosítást követően.

A vezető szakfelügyelő feladata *a kapcsolat felvétele a vizsgálandó könyvtár vezetőjével és a fenntartóval,* hogy egyeztetett időpontban történjék a vizsgálat.

A szakfelügyelő feladata a település megismerését, a szükséges jogszabályok és a könyvtár működésével kapcsolatos dokumentumok tanulmányozását követően *a vizsgálat elvégzése.*

A *vizsgálati jelentés* (amelyet a vezető szakfelügyelő beküld a minisztériumba nyomtatott és elektronikus formában is) részei:

- a helyszínen kitöltött kérdőív, amelyet a Könyvtári Főosztály és a Könyvtári Intézet munkatársai állítottak össze;
- a szakfelügyelő észrevételei, megállapításai, javaslatai (helyzetkép, elemző, értékelő leírás, adatok elemzése, megoldási javaslatok), amelyet előzetes ismeretei, a kérdőívben szereplő adatok és a személyes beszélgetésből levont következtetések alapján állít össze;
- a vezető szakfelügyelő összegzése a szakfelügyeleti vizsgálati anyagok alapján, valamint határozati javaslatok megfogalmazása a könyvtár és a fenntartó számára felelős és határidő megjelölésével, az utóvizsgálat idejének meghatározásával;
- a vizsgált könyvtár vezetőjének és fenntartójának véleménye a vizsgálati anyag megismerését követően;
- költségek elszámolása.

A minisztériumban a vizsgálati anyag és jelentés áttanulmányozását követően a vizsgálatot elfogadják, és az elvégzett munka teljesítését igazolják. Ha szükséges, és ha a vezető szakfelügyelő javaslatot tett rá, a minisztérium intézkedik a vizsgált település könyvtárával kapcsolatban. A vizsgálat elektronikus változatát a minisztérium átadja a Könyvtári Intézetnek további feldolgozás céljából.

Utóvizsgálatok

Az utóvizsgálatok elvégzése a vezető szakfelügyelő feladata. A könyvtári szakfelügyelet 2002-es újraindítását követő második évben már megkezdődtek az utóvizsgálatok is. *Céljuk, hogy ellenőrizzék, az intézkedési javaslatok megvalósultak-e a megszabott határidőig, és ha nem, miért nem.* Az utóvizsgálat segítségével lehet megállapítani, hogy egy-egy településen konkrétan eredményes volt-e a szakfelügyelet, az alapvizsgálatban megfogalmazott intézkedési javaslatok teljesültek-e. Az eddigi utóvizsgálatok azt bizonyítják, hogy csaknem mindenütt elfogadták a vezető szakfelügyelő intézkedési javaslatait. A tapasztalatok azt mutatják, hogy amit újabb, nagyobb forrás ráfordítása nélkül meg lehetett oldani, ott nagyon sok előrelépés történt. Azoknak a javaslatoknak a megvalósítását azonban, amelyeknek költségigénye nagy (épületfelújítás, akadálymentesítés, infrastruktúra-fejlesztés, állománygyarapítás stb.), az önkormányzatok forráshiánya nehezítheti, vagy akár lehetetlenné teszi. Az utóvizsgálatokban rögzített változások, változtatások, némely esetben a könyvtáros és a fenntartó képviselője által megfogalmazott köszönetek is igazolják a szakfelügyeleti tevékenység szükségességét és eredményességét.

Költségek

Egy szakfelügyeleti vizsgálat költségei a vezető szakfelügyelő és a szakfelügyelő személyi költségeiből, valamint a dologi költségekből tevődnek össze. A vezető szakfelügyelő díjazása vizsgálatonként 20 000,- Ft, a szakfelügyelőé vizsgálatonként 15 000,- Ft. A vezető szakfelügyelő maga is végezhet szakfelügyeleti vizsgálatot, de ebben az esetben külön vizsgálati díjban nem részesül. Az utóvizsgá-

latok elvégzése a vezető szakfelügyelő feladata, ezért azonban csak a dologi költségeket számolhatja el. A dologi költségekhez tartoznak az utazási költségek, a kommunikációs költségek (telefon, posta, internethasználat) és a sokszorosítás költségei (fénymásolás, nyomtatás, papír, nyomtatópatron, floppy-, illetve CD-lemezek stb.). A községi könyvtárak vizsgálata esetében szállásköltség nem merült fel, de a továbbiakban már ez a költségtípus is számottevő lehet.

Vizsgálatok 2002–2005 között

A könyvtári terület 2002-től 2006-ig megfogalmazott stratégiai céljai közül az eddigi szakfelügyeleti munka szempontjából kiemelkedően fontos a regionális könyvtári ellátás fejlesztése és az információhoz és a dokumentumokhoz való hozzáférés biztosítása. A tapasztalatok azt mutatták, hogy 1997 óta jelentős fejlődés történt a könyvtári ellátás területén. Ez a fejlődés nagyvárosi szintig mindenütt érzékelhető, a kistelepüléseken azonban még csak nagyon kevés helyen következett be a könyvtári rendszerváltás. Az adatok jó esetben stagnálást, de inkább csökkenést mutatnak. A cél az, hogy a kistelepüléseken, kisvárosokban élők megközelítően ugyanolyan ellátást kaphassanak, mint a nagyvárosok lakói, és helyben tudják elérni a szolgáltatásokat.

A minisztérium ezért elsőként a kistelepülési, községi könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatát indította el, elsősorban azt mérve, hogy ezek a könyvtárak mennyire felelnek meg a törvényben meghatározott nyilvános könyvtárak alapkövetelményeinek, teljesítik-e a törvényben megszabott alapfeladataikat, illetve a különböző jogszabályokban előírt követelményeket. Ezek céljellegű, ugyanakkor átfogó vizsgálatok is voltak, hiszen a kistelepülések könyvtáraiban az alapfeladatok a teljes tevékenységet lefedik. Fontos kérdés volt, hogy rajta van-e a nyilvános könyvtárak jegyzékén a könyvtár, ha igen, megfelel-e a követelményeknek, ha nem, miért nem? Érdemes-e felkerülnie, vagy más ellátási mód megvalósítása a célszerű? Négy év alatt községi könyvtári szakfelügyeletre 1924 településen került sor, városi könyvtárakban pedig 20 településen.

Megye	Települések száma	2002			2003		2004		2005		Összesen (2002–2005)	
		vizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat		
Bács-Kiskun	119	25	20		28		27		100			
Baranya	301	25	30		30		30		115			
Békés	75	25	33	14	0	30	5		63	44		
Borsod-Abaúj-Zemplén	357	25	30		41	20	41	20	137	40		
Csongrád	60	20	33		0	51	5		58	51		
Fejér	108	21	28		29		18		96			
Győr-Moson-Sopron	182	24	30	6	29	7	29	8	112	21		

Megye	Települések száma	2002	2003		2004		2005		Összesen (2002–2005)	
		vizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat	vizsgálat	utóvizsgálat
Hajdú-Bihar	82	25	31	13	11	18	5	14	72	45
Heves	119	25	25		24		25	1	99	1
Jász-Nagykun-Szolnok	78	25	15		23		0	0	63	
Komárom	76	20	22		21	3	9		72	3
Nógrád	129	20	28		17		35	2	100	2
Pest	185	19	30		30		30	39	109	39
Somogy	245	20	30		32		42	1	124	1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	229	22	30		40		39		131	
Tolna	108	19	26	3	28	1	25	16	98	20
Vas	216	22	30		41		40	12	133	12
Veszprém	217	23	30	1	40		43	1	136	2
Zala	257	22	29		35	3	40	3	126	6
Összesen		427	530	37	499	133	488	117	1944	287

A szakfelügyelők, vezető szakfelügyelők kérésére és javaslatára néhány olyan kisvárost és a közelmúltban várossá lett települést is bevontunk a vizsgálandók körébe, ahol nemigen lépi túl a könyvtári szolgáltatás egy községi könyvtár kereteit. Ez, mint bebizonyosodott, nagyon hasznos lépés volt, mert ezeken a helyeken komolyan véve a szakfelügyelők javaslatait, lassú, de következetes lépések történtek a könyvtári szolgáltatás fejlesztésére.

2005-től új kérdőívet készítettünk. Az elsőben a szöveges válaszok voltak a jellemzők, amelyeknek számítógépes feldolgozása nehézségekbe ütközött. Ezért összeállítottunk egy olyan kérdőívet, amely könnyebben dolgozható fel, és amelynek alapján a vizsgálati anyagok, azaz a könyvtárak is jobban összehasonlíthatók.

2005-ben kísérleti projektként megkezdődött a városi könyvtárak minőség alapú szakfelügyeleti vizsgálata. Négy megye öt-öt városában került sor könyvtári szakfelügyeletre. A városi könyvtárak szakfelügyeletét két szakfelügyelő végzi, hiszen itt már több a szolgáltatás, több a feladat, sokrétűbb a vizsgálat. A szakfelügyelet során ebben az esetben a szakfelügyelőknek két kérdőívet kell kitölteniük, megjelenik egy ún. minőségi kérdőív is. Az első tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a városi könyvtárakban a legáltalánosabb gond, hogy a könyvtárak elhelyezése igen rossz, és a működési feltételek akadályozzák a szakmai fejlődést.

2005-ben megkezdődött az iskolai könyvtárak szakfelügyelete is. A szakfelügyeleti terveket és a vizsgálati jelentéseket az iskolai könyvtárak esetében is a NKÖM Könyvtári Főosztálya hagyja jóvá, illetve fogadja el. Az Oktatási Minisztérium által szakmai ellenőrzésre kiírt pályázati támogatás jóvoltából ezeket a vizsgálatokat együtt lehetett végezni az iskolai könyvtárak szakmai ellenőrzésével. A vizsgálatok általános- és középiskolákat egyaránt érintettek, összesen

102 helyen. Ezt a munkát az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum szervezi és bonyolítja a NKÖM megbízásából. Itt nem területi elven jelölte ki a miniszterium a vezető szakfelügyelőt, hanem a témának megfelelően az OPKM munkatársa a vezető szakfelügyelő.

A szakfelügyeleti vizsgálatok közvetlen tapasztalatai, eredményei

Ahogy az évenkénti összefoglaló jelentésekben a vezető szakfelügyelők többsége megfogalmazta, nagy eredménynek könyvelhetjük el, hogy *a szakfelügyelet a fenntartók figyelmét ráirányította a könyvtári ellátásra*. A fenntartókkal való kapcsolat erősödött, ma már tudatosan várják a szakfelügyeletet. Tudják, hogy a szakfelügyelő nem ellenőr, hanem segítő partner. Azt is felismerték, hogy a fenntartónak és a könyvtári területet képviselő szakfelügyelőnek közös a célja a minél magasabb színvonalú könyvtári ellátás. Bebizonyosodott, hogy a kistelephelyekre jellemző forráshiány mellett a könyvtári ellátás színvonala nagymértékben attól is függ, hogy a fenntartó mennyire tartja ezt fontosnak. Sok település vezetője kér a szakfelügyeletről változtatás, átszervezés előtti döntéseihez, véleménye kialakításához segítséget. Ugyanakkor elég gyakran fordul elő, hogy írásban nem reagálnak a szakfelügyeleti vizsgálatokra.

A szakfelügyeleti vizsgálatok következtében *nagy eredményt értünk el könyvtári alapidokumentumok pótlásában* (alapító okirat, szmsz, küldetésnyilatkozat stb.), a jogszerűtlen működés felszámolásában. Ugyanakkor fény derült olyan esetekre is, amikor a könyvtár jogi dokumentumai rendezettek, de csak névleges a működése. Ez elsősorban olyan könyvtárak esetében fordul elő, amelyek összevont intézményként működnek, ahol a könyvtár elvileg egyenrangú tagintézmény, de gyakorlatilag csak névlegesen létezik. Iskolával összevont intézmények esetében gyakori probléma, hogy a lakossági ellátás háttérbe szorul, nyáron például egyáltalán nem tart nyitva a könyvtár.

A kistelephelyek könyvtáraiban *jellemző a szakember hiánya*. Gyakran pedagógusok látják el a könyvtárosi feladatokat, legtöbbször egyéb munkáik mellett, de a szakfelügyeleti jelentésekben a konyha vezetőjétől kezdve a polgármesterig sok pótlólagos megoldást alkalmaznak a szakember hiányának megoldására. Ezek természetesen nem megfelelő megoldások, és erre a szakfelügyelő is felhívja a figyelmet.

Az állomány vizsgálatával kapcsolatosan szinte mindenhol megemlítették a *könyvtári érdekeltség növelő támogatás jelentőségét az állománygyarapításban*. Sajnos, nagyon sok helyen így is alig jut forrás az állomány frissítésére, a folyóiratokra pedig még kevesebb. *Szakmai hiányosság a selejtezés, az állományellenőrzés elmaradása*. A szakfelügyelők mindig felhívják a könyvtárban dolgozók figyelmét arra, hogy az állományapasztás ugyanolyan fontos, mint a gyarapítás. Az is kiderül, hogy sok helyen éppen azért nem selejteznek, mert gyarapítani alig tudnak, és az állomány elavultságát gondolják ellensúlyozni az állomány nagyságának megőrzésével.

Az *akadálymentesítés* a kistelephelyek könyvtáraiban ugyanúgy probléma, mint országszerte valamennyi közintézménynél. Sok fenntartó hivatkozik arra, hogy ez nem gond, mert nincs rokkant kocsival közlekedő a településen.

A szakfelügyeleti javaslatok következtében talán a legszembeütőbb *változások a könyvtárak nyitva tartásában* következtek be. A heti egy-két órás nyitva tartást több helyen emelték, de elég gyakori az a nézet, hogy nem érdemes nyitva tartani, mert nincs kihasználva a könyvtár. A szakfelügyelők véleménye szerint a potenciális könyvtárhasználók érdektelenségére való hivatkozás inkább kibúvó volt, igényfelmérés szinte sehol sem történt.

Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) használatát is vizsgálta a szakfelügyelet. Sajnos, a vizsgált könyvtárak könyvtárosainak kétharmada nem élt ezzel a lehetőséggel, sokan nem is ismerték még a vizsgálati időszak kezdetén. Ennek következtében a megyei könyvtárak továbbképzésük egyik fontos pontjává tették az ODR megismertetését, és – mint a statisztikai adatok jelzik – négy év alatt többszörösré emelkedett az ODR-en keresztül a községek könyvtárközi dokumentumkölcsonzése. Erre az is lehetőséget adott, hogy az elmúlt években, bár nem megfelelő ütemben, de *a könyvtárak technikai fejlettsége is sokat változott.* Különböző pályázati lehetőségek kihasználásával több települési könyvtárban van már internetkapcsolat, és van lehetőség a számítógépek használatára. Itt is ellentmondásos az összevont intézményekben működő könyvtárak helyzete, mert gyakran előfordul, hogy az iskolában, művelődési házban van számítógép, de könyvtári célokra nem használható.

Nagyon kevés helyen gyűjtik a kistélepülések könyvtáraiban *a helyismereti anyagokat, a közhasznú információkat.* Pedig ennek természetes letéteményese lehetne a könyvtár! A vezető szakfelügyelők legtöbb esetben felhívták erre a könyvtáros és a fenntartó figyelmét, hiszen ezzel is a vidék megtartó szerepét lehet erősíteni.

Összességében megállapíthatjuk az eltelt négy év szakfelügyeleti vizsgálatainak eredményeképpen, hogy megkezdődött a lassú fejlődés a kistélepülések könyvtáraiban a személyi, tárgyi és működési feltételek javításában, valamint az elmaradt szakmai munkák pótlásában. Ez a fejlődés azonban önmagában nem elegendő a korszerű könyvtári ellátás biztosításához, szükség van új szakmai koncepcióra és források biztosítására ahhoz, hogy a kistélepülések könyvtárai korszerű szolgáltatásokat tudjanak nyújtani az adott település lakóinak.

A szakfelügyeleti vizsgálatok közvetett eredményei

A szakfelügyeleti vizsgálatok segítséget nyújtanak *a településeknek helyi könyvtári, kulturális és települési stratégiájuk kialakításához.*

A szakfelügyelet közvetett eredményei közé tartozik, hogy *segíti a minisztérium ágazati munkáját.* A szakfelügyeleti anyagok ismerete elősegíti a nyilvános könyvtárak jegyzékére jelentkezők és a különböző pályázatok elbírálását, az egyes települési intézmények átszervezésével kapcsolatos vélemény kialakítását és különböző előkészítő anyagok megírását.

A legfontosabb eredménye azonban a könyvtári szakfelügyeleti vizsgálatoknak, hogy a jelentésekből megismert helyzetképből következtetéseket tudunk levonni, megismerhetjük az általános tendenciákat, a lehetőségeket, a hiányosságokat, és ezek alapján kijelölhetjük a fejlesztés szükséges irányát. A Könyvtári Intézet mun-

katársai minden év végén elemzést készítenek az elvégzett szakfelügyeleti vizsgálatok alapján, sokoldalúan elemezve azt a hatalmas információmennyiséget, amit az elkészült anyagok tartalmaznak. Az elemzés nemcsak a könyvtári ellátásról kapott ismeretekre, hanem a szakfelügyelők munkájára és a kérdőív okozta nehézségekre is kitér.

Többek között a szakfelügyeleti munka eredménye is a *Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepüléseken élők számára* című dokumentum, amely a tapasztalatok alapján a kistelepülési könyvtári ellátás biztosítására különböző megoldási javaslatokat ad. A *többcélú kistérségi társulások megalakulása és feladataik közé a mozgókönyvtári ellátás bevétele*, a normatív támogatás igénylésének a lehetősége, azaz a kistérségi ellátást szervező törekvések felerősödése is elősegíti ezeknek az új ellátási formáknak az elterjedését, megvalósulását. A kistelepüléseknek, lélekszámuktól, szándékaiktól és lehetőségeiktől függően, a következő lehetőségeket javasolja a könyvtári szakterület a könyvtári szolgáltatások biztosítására:

- önálló intézmény fenntartása (3–5000 fő),
- könyvtári szolgáltató hely biztosítása, a szolgáltatások megrendelésével (1000–3000 fő),
- könyvtárbusz üzembe állítása (1000 fő alatt).

A könyvtári szakfelügyelet felhívja a figyelmet az ellátás új formáira, a megszokottól eltérő lehetőségekre, megismerteti ezekkel a fenntartó önkormányzatokat, és javaslattal, tanácsadással is szolgál a kívánatos és lehetséges, az adott településnek leginkább megfelelő, legcélszerűbb szolgáltatási formára.

A könyvtári szakfelügyelet jövője

A különböző megyékben az idő előrehaladtával egyre jobban *differenciálódik a szakfelügyeleti munka*. A települések számától függően vannak megyék, ahol már minden községi könyvtár vizsgálatával végeztek ebben a hétéves ciklusban, de a sok településes megyékben még bőven van feladat az elkövetkezendő két évre is.

Folytatódnak tehát a *községi könyvtárak szakfelügyeleti ellenőrzései* tíz megyében, és *utóvizsgálatok* folynak ott, ahol befejezték már az alapvizsgálatokat. Nem teljes intenzitással, de azokban a megyékben is megkezdődtek az utóvizsgálatok, ahol még alapvizsgálatok is folynak. Még 2006-ban is *kísérleti jelleggel működik a városi könyvtárak minőségalapú szakfelügyelete, és folytatódnak az iskolai könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatai is*.

Idén újabb projekteket indítunk. Kísérleti jelleggel *megkezdődik az egyházi, a múzeumi és a felsőoktatási könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálata*. Ezekben a projektekből is a terület egy-egy neves szakemberével kötünk szerződést a vezető szakfelügyelői feladat ellátására.

A különféle témákról részletesebben a 3K következő számaiban olvashatnak az érintett területek szakértőitől.

Kopcsay Ágnes

Hogyan tovább? Önállóan avagy összevonva?

**Bevezetés avagy tét nélküli gondolatok az összevonásról,
az integrációról, mindarról, amivel egy hirtelen jött fenntartói döntés
kapcsán már csak rémült és indulattal terhelt módon tudunk
foglalkozni**

Nemrégiben a KATALIST-en olvastam az alábbi sorokat: „Segítségüket szeretném kérni. Felmerült a települési könyvtár és az iskolai könyvtár összevonása.”

Összevonás. Ó, hányszor hallottuk ezt a szót, igaz, néhány évvel ezelőtt még racionalizálásnak hangzott. Mára annyit finomodott a szóhasználat, hogy egyszerűen csak összevonásról beszélünk. Még mindig. S akit érint, kétségbeesve keres kúrat érveket és indokokat, jogszabályokat és egyéb kapaszkodókat, miközben mindnyájan tudjuk, a fenntartót, a racionalizálásra elszánt fenntartót semmi sem gátolja meg – ha már döntése megszületett – annak végrehajtásában, legyen az összevonás tárgya két apró községi alig-könyvtáracská, vagy megyei, netán országos (szak)könyvtár, egyetemi könyvtár.

Ezért most megpróbálkozom azzal, hogy tét nélkül, konkrét „helyzet” nélkül számba vegyem, vajon egyáltalán, ha valahol is felmerül az összevonás, két intézmény integrációjának a kérdése, akkor nekünk könyvtárosoknak ezen – de természetesen a fenntartónak, a feladat ellátásáért felelősnek is – mit kell(ene) értenünk. Hogy legalább mi, szakmabeliek beszéljünk egy nyelvet ilyen helyzetben. Hogy ne vagy kevésbé lehessen bennünket megosztani. Hogy ne lehessen elvek nélkül bennünket a támogatásért vagy elutasításért csatázók között valamely oldal mellé, egymással szembe állítani.

Egyébként láttam már (ha nem is túl sok) jól működő kettős funkciójú könyvtárat. Ezzel azt is mondom, hogy mind kicsiben, mind nagyban elképzelhetőnek tartok ésszerű összevonást. A jól működő települések esetében azonban mindig a települési könyvtárra nőtt rá az iskolai feladat. Az iskolából, az iskolához csatoltan ugyanis a legjobb szándék mellett is „lehetetlen” jó kettős funkciójú könyvtárat csinálni. Hiszen ebben az esetben nem önálló könyvtárról van szó, azaz az iskola igazgatója diszponál a könyvtár felett. A mindenkori igazgatónak pedig ezer feladata, baja van, a költségvetését ezer felé kell osztania, szóval nagy a csábítás, illetve a kényszer, hogy a sok feladat közül a könyvtár az utolsó helyre kerüljön, nem beszélve a felnőtt avagy települési ellátásról.

Fordítva, azaz, ha van egy (költségvetésében is) önálló települési könyvtár, amely megkapja az iskolai feladatokat, akkor inkább a könyvtárvezetőn múlik, hogy eme másik funkciónak hogyan is tudja megfeleltetni az intézményt.

Vagyis a jó összevonás alapja, hogy az két mellérendelt intézmény fúziójából jöjjön létre. (Ellenkező esetben nem integrációról, hanem bekebelezésről kell beszélnünk, s az már más kategória.) És persze emellett minden a helyi lehetőségeken és személyeken múlik. Meg annak felismerésén, hogy az összevonás nem jelentheti azt, hogy egy forrásból holnap két feladatot látunk el! Pénzt nem igazán lehet megspórolni még a „jó” összevonás esetén sem. De lehet ésszerűbben felhasználni! Ezt jó lenne alapelveként elfogadtatni még a döntés előtt, mert különben a feladatellátás feltételei szép csendesen elvesznek, miközben annak kötelezettsége az összevont intézmény nyakán marad.

Az integráció fő céljai

Az integráció főbb céljait (értelmét) meghatározhatjuk a fenntartó(k), a felhasználó(k), valamint az érintett intézmények szempontjából. Leegyszerűsítve az alábbiakat jelenthetjük ki:

Fenntartói szempontból:

A minőség megtartása, sőt esetleg fejlesztése mellett *költséghatékonyabb működés*. Ennek három lényeges eleme van:

- Szervezeti, egyben személyi hatékonyság; azaz a feladatok kisebb létszámmal történő ellátása (személyi költség megtakarítása), avagy létszám megtartás esetén a szükségesnek ítélt és más forrásból ellátandó többlet feladatok ellátatása (ezáltal költségmegtakarítás).
- Üzemeltetési hatékonyság; azaz a könyvtár-üzemeltetés terén költségek megtakarítása.
- Dokumentumvagyon-hatékonyság; azaz az integrált könyvtár dokumentumállománya színvonalának megtartás melletti alakítása, de a párhuzamosságok kiiktatása révén költségmegtakarítás vagy ugyanannyi ráfordítással egy hatékonyabb, tartalmában gazdagabb dokumentumvagyon alakítása. Utóbbi esetben a jobb működéshez nem szükséges többlet forrás, ezáltal válik lehetővé a költségmegtakarítás.

Felhasználói szempontból:

- Jobb épületadottságok (állomány, szolgáltatások és a használat, a hozzáférés számára);
- Hosszabb nyitva tartás;
- Gazdagabb állomány;
- Több szolgáltatás;
- Jobb könyvtár.

A „jó” vagy „jobb” könyvtár fogalmát persze eléggé nehéz meghatározni. Könnyebb „érezni” a kifejezés tartalmát. Ha mégis pontosak szeretnénk lenni, akkor az alábbi kritériumokat sorolhatjuk ide:

- ◆ Nyugodt, barátságos légkör;
- ◆ Hosszú nyitvatartási idő;
- ◆ Önkiszolgáló elrendezés, rendszer;
- ◆ Olvasói önállóság bátorítása szakértő felhasználótámogatás mellett;

- ◆ Széles körű szakértelmű, barátságos, segítőkész könyvtárosok;
- ◆ Kurrens dokumentumok széles választéka böngészéshez, az olvasók felmért igényeinek megfelelő válogatással;
- ◆ Megújulásra kész működés, az olvasói–felhasználói igények változásának mérése, követése;
- ◆ Egyensúly biztosítása a nyomtatott és az elektronikus információforrások között;
- ◆ Egyszerű és gyors eljárások, ügyintézés;
- ◆ A könyvtár tereiben rengeteg számítógépes munkaállomás nyomtatóval felszerelve;
- ◆ Könnyen használható, a könyvtár minden szintjéről, helyiségéből és otthonról is elérhető katalógus, amely egy felületen tartalmazza a könyvtár teljes anyagát;
- ◆ Egyszerűen és olcsón használható másológépek, szkennerek a könyvtár minden pontján, azaz bárhol tartózkodik a felhasználó, látótávolságban talál másológépet;
- ◆ Vonzó és használható épület, használatot elősegítő olvasói terek, feliratok, jelzések, nagy szabadidős övezetek (kávézó, könyvüzlet, találkapont);
- ◆ Személyre szabott szolgáltatások;
- ◆ Hangsúlyosodó információellátás az információhordozók hangsúly helyett.

A könyvtárak szempontjából:

- Olyan erőforráshoz jutás, ami eddig csak a másik könyvtár rendelkezésére állt, de most a közös működés lehetővé teszi az erőforrás közös és racionális használatát.

Az integráció alkalmazandó és figyelembe veendő három alaptétele

- Integrálni kizárólag az előnyök érvényesülése esetén érdemes.
- Az előnyöknek meg kell jelenniük mindhárom érintett szereplő, azaz a fenntartók, a felhasználók és a könyvtárak esetében is.
- Az egyik érintett szereplőnél megjelenő előny nem okozhat a másik érintett szereplőnek hátrányt, illetve amilyen mértékben hátrányt okoz, olyan mértékben előnynek sem tekinthető.

Az integrálandó területek felsorolása

Az integráció, azaz a két könyvtárból egy könyvtár megvalósítása esetén az alábbi (rész)területek integrálását kell megoldani:

Nyilvántartások integrálása

Minden könyvtárnak saját, egyedi dokumentum-nyilvántartási rendszere van. Célszerű az eddigi nyilvántartások naprakésszé tétele, majd lezárása, és a felálló

új könyvtárban már új, közös nyilvántartási rendszer alkalmazása. Ehhez szükségessé válik mindkét könyvtárban a teljes körű, valamennyi dokumentumra kiterjedő tételes állományellenőrzés. A leltározás, illetve az ellenőrzés eredményeinek nyilvántartásokban történő átvezetésére még az önálló működés során, a szolgáltatás fenntartása mellett teljesítendő hatalmas feladat. Gyorsítani ezen csak bezárás esetén lehetséges, ez viszont a felhasználók számára okoz – a bezárás idejére – jelentős hátrányokat. A leltározásnak, amennyiben nem zár be a könyvtár és mégis szeretné a feladatot ütemesen, néhány hónap alatt elvégezni, személyi költségei is vannak, hiszen a megszokott üzemvitelhez képest többletmunkáról van szó, amihez létszámot kell biztosítani.

A gyűjtemény integrálása – az integrált gyűjtemény tulajdonviszonyai

A teljes körű leltározással párhuzamosan oldható meg leghatékonyabban ez a feladat. A leltározáskor ugyanis (rendszerint) minden dokumentum kézbe kerül. A kézbe került dokumentumokon el kell helyezni az integrált állapotnak megfelelő új raktári jelzetet. Ez valamennyi dokumentum egyenkénti újrajelzetelését vagy meglévő jelzetének megerősítését, jóváhagyását jelenti. Az új jelzet biztosítja, hogy az integrált gyűjtemény egyes darabjairól megállapítható legyen tárolásának pontos helye, kölcsönözhetősége. Amíg ez az újrajelzetelés nem történt meg, addig valójában nem beszélhetünk integrált gyűjteményről. Addig csupán egymás mellé elhelyezett gyűjteménydarabok jönnek létre. A raktári jelzetek kiosztása, meghatározása magas szintű könyvtárosi feladat, ehhez megfelelő hozzáértésű szakembert kell biztosítani.

Ezen kívül szólni kell a gyűjtemény tulajdonviszonyainak rendezéséről. Nem lehet valódi gyűjteményi integrációt létrehozni akkor, ha a gyűjteményi daraboknak eltérő tulajdonosa van. A gyűjtemény ugyanis élő és változó halmaz, kopik, selejteződik, átalakul. Egy kötet ma még megvan, holnap már nincs. Ha két tulajdonos összeadja a könyveit egy közös könyvtárba, akkor tíz év múlva az átalakult gyűjteményben hol találja meg a saját tulajdonát? Olyan ez, mint a házasság. Az együttélés alatt közös vagyon keletkezik, ami valójában oszthatatlan (a hűtőt nem lehet megfelelni, a televízió sem elvágható, kettőt pedig minek tartunk ezekből a boldog együttélés idejében?), legfeljebb megegyezéssel lehet, ha válásra kerül a sor, valamilyen formában szétszedni az értékeket. De – könyvtárak válása esetében – a szétszedett állományból önmagában gyűjtemény nem lesz. Tehát valódi integráció óhajta esetén valamelyik jelenlegi tulajdonosnak teljeskörűen le kell mondania a gyűjteményéről.

Szerzeményezés, gyarapítás, a gyarapítási politika integrálása

A gyarapítási–szerzeményezési politika integrálása akkor biztosít jelentős integrációs előnyt, ha az integrációra kijelölt két könyvtár küldetése, szakterülete lényegében fedi egymást, vagyis az integrációt megelőző működésükben párhuzamosságok fedezhetők fel. Amennyiben a két könyvtár eltérő alapfunkciója (települési ellátás–iskolai könyvtári ellátás–szakkönyvtári ellátás–felsőoktatási ellátás) között lényeges különbség van, akkor az a továbbiakban is fenntartandó eltérést okoz a szerzeményezési politikában. A települési ellátásban kiemelt figyelmet kapnak a különféle használói csoportok igényei (gyerekek, hátrányos helyzetűek, nemzeti, etnikai kisebbségek, könyvtárhasználatban akadályozottak);

az iskolai ellátásban kiemelt szerepe az intézmény pedagógiai programja teljesülésének támogatásában van; a szakkönyvtári ellátásban a szakterület információinak begyűjtése, rendszerezése és terítése kap kiemelt szerepet, míg a felsőoktatási ellátásban jelentős funkciója annak van, hogy a könyvtár elérje, hogy rá az anyaintézmény mint a tudás fő forrására támaszkodjon, a gyűjtemény szakkönyvtári igényességgel a tanítás tudáshátterét adja. Ezek alapján jól látszik, hogy a szervező-összevonási, gyűjteményépítési politikák integrációja – eltérő funkciójú könyvtárak összehangolása esetén – inkább csak összehangolást és egymás melletti működtetést jelent, nem pedig valódi, lényeges költségmegtakarítást jelentő, párhuzamosságokat kiszűrő integrációt.

Tárolás integrálása – dokumentumok jelzetrendszere

Ezt a témát már érintettem a nyilvántartások és a gyűjtemény integrálása kapcsán. Hihetetlenül nagy feladat! Meg kell oldani a különböző helyekről (olvasótermek, raktárak, szabadpolcok, zárt terek, gyűjtemények, épületek stb.) összehozott dokumentumok egységes tárolását. Ehhez egységes jelzetrendszer szükséges; a közös gyűjtemény valamennyi darabját kézbe kell venni, és újra kell jelzetelni. Természetesen minden kötetről új döntést kell hozni: az integrált állományban szükség van-e rá, ha igen, akkor hova kerül, raktárba vagy szabadpolcra, ha szabadpolcra, akkor melyik olvasói térbe. Ezeket a jelzeteket természetesen a számítógépben is rögzíteni kell. A gépi rögzítés előfeltétele az eltérő rendszerek kiküszöbölése, a közös adatbázis létrehozása.

A tárolás integrálása az összeköltözést jelenti. Véleményem és tapasztalatom szerint az összeköltözés szükségszerűen bezárással jár. Ez az idő kizárólag az állomány szállításának előkészítésére, a tényleges költöztetésre (szállításra) és az új helyszínen történő kihelyezésre szükséges, azaz ettől függetlenek a korábban említett feladatok. A költözés természetesen igen kemény fizikai munka, a könyvek súlyosak, ezért ajánlható alkalmi munkásként férfiak alkalmazása a be- és kicsomagolás idejében.

Dokumentumok kezelése, a dokumentumok útja

Ez a feladat talán a legkönnyebben megoldható, mivel elsősorban szakmai tervezést igényel. Ennek lényege, hogy leírja: az új könyvtár fizikai tereiben hogyan mozog az állomány. Mi történik, ha az olvasó az egyik olvasóteremből átviszi a könyvet a másikba, és ott rakja le egy asztalra. Ez hogyan talál vissza a helyére? Hogyan zajlik a raktárból való kérés, a raktárba történő visszajuttatás? Hogyan zajlik a kölcsönzésből visszahozott könyvek polcra helyezése? Kisebb könyvtár esetében természetesen egyszerűbb a helyzet, nagyobbak esetében azonban a tervezés komoly szervezési és szakmai ismereteket követelő feladat.

Feldolgozás – feltárás integrálása

Minden könyvtár – főleg, ha eltérő küldetésűek, funkciójúak – eltérő tartalmú és mélységű feltárást végez. Ezt összhangba kell hozni. A feldolgozói ismereteket és eljárásrendeket egységes rendszerbe kell szervezni. Természetesen a feldolgozás az újonnan alkalmazandó közös integrált rendszerben kell, hogy megvalósuljon. Ezért azon kollégáknak, akik korábban a feldolgozást más rendszerben végezték, az új ismereteket kell elsajátítaniuk. Ez, mármint a dolgozók egy részének

szakmai átképzése valójában más területeken is feladatként és egyben költségként megjelenő tényező (természetesen a nagyobb, több munkatársat foglalkoztató könyvtárak integrációja esetében).

Cédulakatalógusok integrálása

A könyvtár lelke a jó és naprakész katalógus. A katalógus mutatja meg, hogy mivel rendelkezik a könyvtár, a gyűjtemény mit tartalmaz. Feltárja a szerzőket, a művek címét, de kereshetővé teszi (tárgyszavak, jelzetek segítségével) a művek tartalmát is. A katalógus mindig az adott könyvtár állományát tárja fel. Integráció esetén tehát valójában mindkét könyvtár katalógusa érvényét veszíti. Hagyományos cédulakatalógusok esetében találkoztam azzal a megoldással, hogy az integrált könyvtárban mindkét elődkatalógust az olvasók elé tárták, jelezve, hogy itt és ott mit lehet megtalálni, illetve jelezve, hogy adott könyvet esetleg két katalógusban is keresni kell. Természetesen ez nem felhasználóbarát megoldás. A lehetőség megvan arra, hogy az integrációval együtt a vezetés, a fenntartó döntsön a cédulakatalógusok összeosztásáról, a fölös katalógustételek kiemeléséről. Ez azonban óriási munka, és előfeltétele a komoly szakértelem, amihez nem biztos, hogy helyben vagy intézményi keretben megvan a megfelelő személyi feltétel. Előremenekülést jelenthet a katalógusok digitalizálása, új elektronikus katalógus létrehozása a hagyományos cédulakatalógus helyett. Jó megoldás, de fejlesztést igényel, technikai és személyi vonatkozásban is. És természetesen ekkor is – mint a cédulakatalógusok hagyományos összesorolása esetén is – hónapokban kell mérni a megvalósítás idejét.

Elektronikus katalógusok integrálása

Viszonylag egyszerű feladat, ha a két integrálandó könyvtár azonos rendszert alkalmaz. Eltérő rendszerek esetében azonban rendkívül összetett kérdés. El kell dönteni, melyik rendszer (netán egy harmadik?) válik majd a közös könyvtár egységes rendszerévé. Feltehetően külső – a kiválasztott rendszert üzemeltető – szakemberek bevonása nélkülözhetetlen a feladat elvégzéséhez. Azaz költség- és időigényes dologról van szó.

Elektronikus – állományvédelmi, szolgáltatási, nyilvántartó, feltáró – rendszerek integrálása

El kell dönteni, milyen állományvédelmi és kölcsönzési rendszert alkalmaz az új könyvtár. Ennek megfelelően egységesen kell a gyűjtemény dokumentumait a megfelelő segédeszközökkel (etikett, mágnescsík stb.) ellátni. Ezt a munkafolyamatot is célszerű az állományellenőrzéshez kötni, ha az ehhez szükséges eszközök rendelkezésre állnak. Ha azonban a feladat ellátása elkülönül az állományellenőrzéstől, akkor kiegészítő munkájára van szükség.

Szolgáltatások integrálása

Meglehetősen problémás terület. Át kell tekinteni, mely szolgáltatások fedik egymást, és mik az eltérések az integrálandó könyvtárakban. Az egymást fedő szolgáltatások karakterét egységesíteni kell, míg a többi szolgáltatásnak az új helyen is meg kell teremteni a megfelelő feltételeket. A szolgáltatások mindig bírnak személyes jelleggel is. Talán jó példa erre, hogy vevőként az egyik boltban jobban

szereket kenyeret venni, mint a másokban, pedig a kenyér ugyanolyan. Mégis. Nos, az újonnan létrejövő integrált könyvtár szolgáltatásai karakterükben mások lesznek, nem tudják megőrizni azt az ízt, jelleget, amit a két könyvtár külön-külön addig őrzött és képviselt. Ezért valamennyi szolgáltatást újra kell gondolni, szervezni és menedzselni. Jelentős vezetői feladatról van tehát szó.

Példa a szolgáltatások táblázatára

A szolgáltatás megnevezése	A szolgáltatás csak az első könyvtárban található	A szolgáltatás csak a második könyvtárban található	A szolgáltatás mindkét könyvtárban megtalálható
AV-dokumentumok használata helyben			+
AV-dokumentumok kölcsönzése			+
Bibliográfiakészítés			+
DVD-lejátszás helyben			+
Fénymásolás			+
Fogyatékkal élőknek speciális dokumentumok	+		
Fogyatékkal élőknek technikai eszközök	+		
Gyermekfoglalkozás	+		
Módszertani munka			+
Területi ellátás	+		
Használóképzés			+
Helytörténeti információszolgáltatás, kutatás			+
Információkérés telefonon			+
Információkeresés adatbázisokban			+
Internet használata			+
Irodalomkutatás, témafigyelés on-line		+	
Kiállítás	+		
Kölcsönzés – könyv			+
Kölcsönzés – folyóirat	+		
Kölcsönzés – AV-dokumentum			+
Kölcsönzés – CD, DVD			+
Kölcsönzés – térkép			+
Könyvek házhoz szállítása	+		
Saját kiadványok közreadása	+		
Könyvtári órák			+
Könyvtári (főiskolai) rendezvények			+
Közhasznú információk szolgáltatása	+		
Mikrofilmhasználat	+		
Multimédia-lejátszás helyben	+		
Nemzetiségek könyvtári ellátása	+		
Nemzetiségi gyűjtemény	+		
Olvasóterem használata			+
ODR-szolgáltatások			+
Számítógép-használat			+

A szolgáltatás megnevezése	A szolgáltatás csak az első könyvtárban található	A szolgáltatás csak a második könyvtárban található	A szolgáltatás mindkét könyvtárban megtalálható
Szolgáltatáskihelyezés	+		
Telefax-szolgáltatás	+		
Továbbképzés, könyvtáros képzés			+
Folyóiratok helyben olvasása			+

Nyitva tartás – szolgáltatások elérhetőségi ideje, a nyitva tartás integrálása

A nyitva tartás integrálási gondjai – amennyiben a két könyvtár nem azonos időben és azonos ideig tartott addig nyitva – a következők:

Az integrációt követően el kellene érni, hogy az olvasók legalább annyi időben használhassák az integrált könyvtárat, mint külön-külön az előd intézményeket. Ez nyitvatartás-növekedést jelent, amit a fenntartónak meg kell finanszírozni. Mivel ezt nem szívesen vállalják, megoldás lehet, ha valamelyik könyvtár nyitvatartási rendjét az integrációt követően átveszi a másik.

Ez viszont az olvasókat érinti hátrányosan, hiszen könyvtári hozzáféréstől esnek el. Nagyobb könyvtárak integrációja esetén elképzelhető, hogy az integrált könyvtár nem egységesen tart nyitva, hanem bizonyos részlegei, helyiségei nyitva tartanak, míg mások már bezárnak. Ez viszont a könyvtári működés ellehetetlenüléséhez vezet, hiszen a bezárt részlegek állományával a nyitva tartó részlegek már nem rendelkeznek, az állományhasználat, az állományrend problémássá válik, a leszakasztott működésre való felkészülés valójában könyvtárat jelent a könyvtárban, ami csak felesleges párhuzamosságokkal oldható meg, és még az a lehetőség sincs meg, hogy „átmenjek a még nyitva tartó másik könyvtárba”. Ez mind az olvasókat, mind a könyvtárat, mind a fenntartót hátrányosan érinti. Ha viszont megnövekszik a nyitvatartási idő, akkor ez a fenntartó számára jelent terhet, hiszen több szakszemélyzet alkalmazását teszi szükségessé.

Feladatellátás integrálása – a küldetés – a könyvtári rendszerben betöltött szerep alapján

Általában a két integrálandó könyvtárnak a könyvtári rendszerben jelentősen eltérő a helye, küldetése. A területi, települési könyvtár regionális hatókörű, területi illetékessége számos szolgáltatásban és tevékenységben realizálódik. Mindezek a tevékenységek az iskolai, felsőoktatási vagy szakkönyvtár számára értelmezhetetlenek. Az integráció egyik kiemelt vezetői feladata, hogy az integrált intézmény hogyan tud egyszerre megfelelni annak az összetett szerepnek, amit ez a helyzet megkövetel tőle. Olyan, mintha egy autótól egyszerre várnánk azt, hogy sportkocsi legyen, hogy terepjáró legyen, hogy családi autó legyen és kiskifogyasztású legyen. Az integráció sok esetben ezt a lehetetlen feladatellátási helyzetet vetíti elő.

Olvasói nyilvántartások integrálása

Az olvasói nyilvántartások integrálása azt jelenti, hogy közös olvasó-nyilvántartás jön létre. A látszatra egyszerű feladat valójában rengeteg vesződséggel jár. Az integráció során fog kiderülni, hogy tele vagyunk problémás olvasóval. Aki az

egyik könyvtárban tartozással bír, miközben a másiktól vidáman kölcsönöz. Aki innen és onnan is kivitte a maximális kötetszámot, az integrált könyvtárból mennyit vihet majd ki? Késedelem esetén melyik könyvtár szabályzata alapján szankcionálják? Mi lesz a térítési díjakkal? Mi van akkor, ha ugyanazon olvasónak más a címe itt és más ott?

Használat, az olvasó útja, használati terei

Az új könyvtár valójában nem a fenntartó és nem a könyvtár mint munkahely számára lesz új. Az új könyvtár az olvasóknak lesz új. Mert máshol, mást, más-hogyan elrendezve, más feltételekkel, más körülmények között, más polcokon, más személyzet segítségével talál meg. Az integráció legfontosabb követelménye, hogy a használatot, az olvasó útját a működtető személyzet pontosan tervezze meg, és tegyen meg minden tőle telhető a használói eligazodás elősegítésére. Ez jelentős költséget igényel. Táblák, feliratok, tájékoztató anyagok, szórólapok, egységes megjelenési formában közzétett és funkcióinak megfelelő információk szükségesek. A közkönyvtári funkció pl. egyet jelent az érzékszervi sérült, az értelmi fogyatékos, a magatartászavaros vagy akár a mosdatlan könyvtárhasználó „megjelenésével”. Ezen kívül szembe kell nézni az esélyegyenlőség fizikai követelményeivel is, azaz a könyvtárnak a mozgásukban akadályozott olvasók számára is használhatónak kell lenni.

A közvetlen, azaz az olvasói jelenléttől független, rendszerszerű szolgáltatások és szolgáltatási feltételek várható alakulása (pl. könyvkiadás, térségi ellátás, módszertan)

A könyvtári funkciók integrálása során külön figyelemmel kell lenni azokra a funkciókra, amelyeket az egyesülő könyvtárak a könyvtári rendszerben betöltött szerepükből fakadóan, a napi betérő olvasótól függetlenül látnak el. Például a felsőoktatási könyvtári funkcióból jellemzően a tudományos kutatás-fejlesztés könyvtári támogatása fakad, ez bibliográfiák, szakfordítások, tematikus ajánlások, referátumok készítését jelenti, míg pl. a közkönyvtári funkcióból többek között a területi ellátás, módszertani munka, szakfelügyelet, megrendelt szolgáltatások kihelyezése, hálózati koordináció, képzés, közművelődési tevékenység, közhasznú információszolgáltatás következik. Az integrált könyvtár a funkcióiról az integráció után sem mondhat le. Az ehhez szükséges sajátos feltételeket a fenntartónak kel biztosítania.

Statisztikák integrálása

Az integrált könyvtár – az egyesülést követően – természetesen egy statisztikai egységként jelenik meg a hazai statisztikai rendszerben. Ez megoldható, de részleteiben sok-sok problémát felvető feladat. A könyvtári működés teljes újrászabályozását követően kell és lehet kialakítani azokat a kontroll (mérési) pontokat, helyszíneket, tartalmakat, amik szükségesek a kötelező adatszolgáltatás teljesítéséhez.

A fenntartás–működtetés–fenntartói jogosítványok–munkáltatói jogosítványok és kötelezettségek integrálása

A két nagyobb könyvtárból egy könyvtárat elv megvalósítása során talán e vonatkozás jelenti a legkényesebb pontot. Az egyértelmű, hogy az integrált könyvtár integrált fenntartóval, azaz egy fenntartóval működhet. Az előd könyvtárak fenntar-

tóinak „belső politikai” döntéssel kell létrehozniuk azt a helyzetet, amely biztosítja a továbbiakban a fenntartó kilétét. Tisztázni szükséges, hogy melyik jelenlegi fenntartó nem lesz a továbbiakban fenntartó, illetve hogyan oldható meg mégis, hogy valamennyi jelenlegi fenntartó élhessen bizonyos jogosítványokkal.

Tisztázni szükséges továbbá, hogy a két intézmény dolgozóit az összevonás hogyan érinti. Külön problémát jelenthet az esetlegesen fennálló bérbeállási különbség, azaz azonos munkakörben, azonos teljesítményért lehetséges, hogy eltérő bért kaptak eddig a két munkahelyen. Az integrációt követően azonban ennek fenntartását – legalábbis hosszabb távon – semmi sem indokolhatja. Tisztázni szükséges a dolgozói érdekképviselőhelyzetét, az érdekképviselői integrációt. Át kell tekinteni a fenntartói kötelezettségvállalások (tanulási támogatás, dolgozói juttatások rendszere, tartalma és mértéke) integrációt követő helyzetét az esetleges különbözőségek megszüntetése, kiegyenlítése érdekében. Természetesen mind a bér, mind az egyéb juttatások vonatkozásban várható, hogy a dolgozók ahhoz a színvonalhoz fognak ragaszkodni, amelyik számukra a két intézmény esetében a kedvezőbb. Ennek teljesítése többletköltséget (és munkavállalói örömet), nem teljesítése jogos és indokolt feszültséget, elvétele pedig igen nehezen kezelhető dolgozói hangulatot okoz.

Költségvetés–finanszírozás integrálása

Elsősorban a szakmai tevékenységre fordítható költségvetési források integrálását kell megoldani. Azaz az újonnan meghatározott összes forrásból mely tevékenységre mennyi jusson. Mivel az integrált könyvtárnak a korábbiakban említett okok miatt meg kell őriznie elődintézményei számos egyedi és sajátos funkcióját, az új költségvetés kialakításakor ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni. De ahogy a két elődintézményben a bér vonatkozásban lehettek különbségek, úgy a szakmai tevékenységek finanszírozásában is lehettek markáns eltérések. Például az egyik intézmény egy munkafolyamatra a költségvetése valahány százalékát áldozta, míg a másik ugyanarra a kétszeresét. Nos, a szakmai tevékenység finanszírozását is ki kell egyenlíteni. A megfelelő és helyes finanszírozási arányok kialakítása kőkemény vezetői feladat.

Működési kiadások és bevételek várható változása nagyobb könyvtárak integrálása esetén

A költségvetés integrálása visszahat az újonnan létrejövő intézmény kiadás–bevételei rendszerére is. Feltehetően az integrációt követően a kiadási oldal nem csökken. Természetesen ez a megállapítás akkor reális, ha nem számolunk az új intézményben radikális létszámcsökkenéssel.

A működési bevételek terén ugyanakkor markáns csökkenés prognosztizálható. Ennek okai:

- Az integrált intézményben összességében kevesebb olvasó lesz, mint a két könyvtárban külön-külön volt, azaz az olvasóktól származó szolgáltatási bevételek csökkennek.
- A két könyvtár eltérő könyvtárhasználati rendjét egységesíteni kell, vagyis az integrált könyvtárban mindazokat a kedvezményeket minden olvasóra ki kell terjeszteni, ami eddig csak az egyik könyvtárban jelentkezett kedvezményként. Esetleg meg kell szüntetni a kedvezményeket, ez viszont az olvasókat érinti – indokolatlanul – hátrányosan.

- Pályázati források alakulásában is csökkenés várható, hiszen eddig a két intézmény a saját területén biztos pályázó volt. Az integrációt követően viszont bekövetkezhet az a helyzet, hogy a pályázató a könyvtár profilja miatt elutasítja az integrált intézményt a pályázók köréből. Gondoljunk arra, hogy a megyei és városi könyvtári funkciót ellátó könyvtárak elvétele jutottak a kizárólag városi könyvtáraknak szánt pályázati forrásokhoz, mert őket a városi pályázatok kírói megycinek tekintették.

Összegző gondolatok

Az integrációs gondolat teljesen természetes, racionális elképzelés az ellátás egységesebbé, szakszerűbbé, tartalmasabbá tétele és hatékonyságának növelése érdekében. Az integrációhoz szükséges feltételek megvizsgálásakor az alábbi megállapítást tehetjük:

Az integráció tervezésekor a felsorolt szempontok előzetes áttekintése, értelmezése és a szükséges szakmai és fenntartói döntések meghozatala indokolt. Az integráció csak akkor fog működni, akkor éri el célját, akkor használható eszközként, ha a globális integrációba belesimul a részletek integrációja is. Ha az apró elemek éppúgy összecsiszolhatóak, mint a nagy rendszerek. A jelzett szempontok – ha nem is teljesen körűen, de – felvillantják a részletekben is rejlő integrációs szükségszerűségeket.

Külön is hangsúlyozandó mint a jó integráció kritériuma, hogy elvárando az alábbi területeken felvetődő kérdések kezelése és megoldása:

1. a felhasználói szempontok és érdekek képviselése, érvényesítése;
2. javuló épületadottságok, új elhelyezés, jobb elérés, jobb hozzáférés;
3. tulajdonviszonyok kezelése, rendezése;
4. egymástól markánsan eltérő könyvtári funkciók kezelése;
5. az alkalmazott könyvtári rendszerek egységesítése, az egysítés költségeinek biztosítása;
6. az állomány revíziója, új elhelyezése, raktározása;
7. a nyitvatartási idő megtartása, sőt bővítése;
8. szolgáltatási, működési díjbevételek egységesítése, veszteségek elviselése;
9. az integrációval együtt járó személyi kérdések, juttatások kezelése.

Fehér Miklós

Debrecenben áprilisban

Amikor két hónapja a szegedi interjún dolgoztam, még nem gondoltam, hogy rövid időn belül ismét katasztrófális árvíz fenyegeti majd ezt a várost és vele együtt az ország számos települését. Félelem tölti el az emberek szívét, és sok helyen hiába minden, pedig a gátakon több ezren dolgoznak, mentik, ami menthető ...

A napokban a Tisza magas vízállása miatt Szolnok és Szajol között nagyon megnehezült a vasúti közlekedés, Budapestről Debrecent csak kerülővel, Miskolcon keresztül lehet elérni. Én is így utaztam, majd' egy órás késéssel érkezve a debreceni Nagyállomásra.

Debrecen vasúti fővonalának egyébként hosszú története van. 1837-ben bizonyos Sztányi Móric, Debrecen egyik polgára engedélyt kért vasúti részvénytársaság alapítására. Elképzelései szerint a vagonokat ló vontatta volna. Ebből azonban nem lett semmi. A Pest–Debrecen vasút bizonyosan a merész ötletek körét gazdagította a reformkorban, ha még Deák Ferenc is kételkedett megvalósításában. „Én azt hiszem – mondta 1839-ben –, hogy a Debrecen–Pest közötti vonalra nézve alig van valaki a rendek között, aki velem együtt álomnak ne tartaná, hogy itt valaha létezhesse.” Pedig akkor már megtört a jég: egy bécsi bankár megszerezte a Pest és Vác közötti vasútvonal építési jogát. A második vasúti vállalkozás azonban éppen Debrecen felé vezetett, 1847-ben megindult a forgalom Pest és Szolnok között. A vonalnak történelmi jelentősége van. 1849 januárjában, amikor a kormánynak és Pest lakóinak menekülniük kellett, csak kelet felé, Debrecennek vehették útjukat, Szolnokig már vasúton jutottak el. 1857-ben megépült a vonal és az „indóház”. 1858-ban megnyílt a Debrecen–Nyíregyháza-szakasz, egy év múlva a Debrecen–Miskolc-vonal, s a szárnyvonalak kiépültével a város vasúti csomóponttá vált a századfordulón.

A Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár története is – hasonlóan a fentiekhez – megpróbáltatásokkal teli. Hosszú évtizedek után, 2006. március 28-án történt meg a várva várt új épület alapkövének letétele, pedig már 1966-ban terv készült a megyei művelődési központ és a könyvtár közös épületegyüttesére. Akkor anyagiakra hivatkozva a művelődési központ kapott elsőbbséget. 1977-ben újabb helyen jelölték ki a könyvtár megépítését. A tervek készültek, azonban a megvalósítás ezúttal is elmaradt. (1998-ban ezen a telken épült meg a Debreceni Plaza.) Egy évvel később újabb próbálkozás – újabb kudarc. 1982-ben az építés megindítását három évvel későbbre tűzik ki. Addig viszont a

könyvtár válságos helyzetének enyhítésére átmenetinek szánt intézkedések történnék: a távfűtés bevezetése, belső és homlokzati felújítások. Ekkor adták át a Piac utca 71. szám alatti épületet, ahol a gyermekkönyvtár, módszertani osztály és sokszorosító műhely és a kötészet kapott helyet, ezzel tehermentesítve a Piac utca 8. szám alatti épületet. A '90-es évek is csak hiú reményeket, meg nem valósult együttműködéseket, véget nem érő egyeztető tárgyalásokat hoztak. És most, 2006-ban jutottak el oda, hogy Gellér Ferenc tervei alapján, címzett állami támogatásból új épület kapnak. Az átadás 2007 tavaszán várható.

– A költségvetés és a terv is többször módosult – mondja Eszenyiné dr. Borbély Mária igazgató asszony. – A könyvtár 2004-ben kapta meg a támogatást – elsősorban a korábbi igazgató, Gellér Ferencné dr. kitartó munkájának eredményeként –, amelynek összege mára, sajnos, jelentősen csökkent. Először a megyei levéltárral közös építkezésben gondolkodott a fenntartó Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat, de mostanra ebben is változás történt. Bár a levéltár is felépül – a tervezett U-alakú épület másik szárnyaként, közvetlenül a könyvtár mellett –, de a címzett állami támogatás csak a könyvtárat érinti, a két beruházási projekt nem egyszerre fut. A költségek lefaragása az eredeti tervekhez képest két jelentős változást eredményezett, nem lesz teljes alapincézés, és csak 70-80 fős, a tervezettnél kisebb konferenciaterem készül. De még így is 4300 négyzetméteres, háromszintes, gyönyörű épületben dolgozhatunk majd.

Közben előkerülnek a tervek, és feleltük beszélgetünk tovább.

– A pincében lesz a raktár, a kötészet, a nyomda. Jelenleg több külső raktárunk van – egy héten kétszer van beszállítás. Nagyon rossz állapotúak a könyvek és a helyszínek is. Most éppen azon a munkaterven dolgozunk, amelyben rögzítjük, hogy kik és milyen időbeosztással kezdik el a 300 ezres állomány elemzését, és végzik el a leválogatást, selejtezést, törlést. Ezt a munkát megelőzően el kell készítenünk a muzeális dokumentumokra vonatkozó házi szabályzatunkat is, hogy az állomány elemzése során már az ebben rögzítetteket is figyelembe vehessük. A megmaradt állománytesteket később szakemberekkel kívánjuk fertőtleníteni, hogy az új épületbe minden vonatkozásban megtisztított állománnyal nyithassunk. Ezekkel a feladatokkal a jelenlegi helyzet szerint decemberig végeznünk kell. Komoly tervezést igénylő munkáról van szó, hiszen az utóbbi években jelentősen megnyirbálták a könyvtár létszámát, és a jelenlegi negyven fős kollektívánk a napi működés során is „csúcsra járva” dolgozik.

Örülünk, hogy az új könyvtárban nyomda is működik, bár modern nyomdai gépeink nincsenek, de reménykedünk, hogy a jövőben ez is orvosolható lesz.

Az alagsorban kap még helyet a büfé és egy nagy kiállító tér is. A kiállítások szervezésében egyik elsőrendű szempontunk a megye települései kulturális életének bemutatása – sokkal látványosabban, színesebben, mint ahogyan erre eddig lehetőségünk volt. A fenntartó elvárja tőlünk a megyei funkció erősítését, és ezzel az elvárásával nyitott fülekre talál, hiszen a megyei könyvtár és a községi könyvtárak helyismereti gyűjteményeiben rejlő kincsek méltatlanul mellőzöttek, sokkal nagyobb publicitást érdemelnek.

Most már a földszinti, majd az emeleti alaprajzok fekszenek előttünk és az ide tervezett osztályokat, szolgáltató egységeket vesszük sorra.

– A földszinten lesz a gyerekkönyvtár és a feldolgozó osztály, a hírlapolvasó és a médiatár, valamint a már említett konferenciaterem. Ez valószínűleg nem piaci alapon működik majd, hiszen Debrecenben egyébként is túlkínálat van ezen a téren. Persze lehet, hogy mi is rá leszünk utalva a bérbeadásra, hiszen ezt az új épületet majd fenn is kell tartani valamiből! Jelenleg 1600 négyzetméteren működünk, és az új épület nemcsak nagyobb alapterületű, de teljesen légkondicionált is lesz. Tehát a költségek meg többszöröződnek.

Az első emeleten a szabadpolcos olvasói tér és tájékoztató pontok várják majd a látogatókat, olvasói és könyvtárosi terminálokkal, valamint az idegen nyelvű részleget is itt helyezzük el. Ez a szint lesz az igazgatás és a módszertani munka, valamint a szerverszoba színtere is, az elrendezésben megpróbáljuk a funkcionális kapcsolatokat is tükröztetni. Némi szervezeti változást is tervezünk még az idén, ami az új épületben történő hatékonyabb működéshez elengedhetetlenül szükséges. Az olvasószolgálati osztályt a továbbiakban kiemelt osztályként kezeljük, benne a helyismereti részleggel, az idegen nyelvű részleggel, a gyerekkönyvtárral és a felnőtt olvasószolgálattal. A gyerekkönyvtár saját osztályvezető irányítása mellett működik a kiemelt osztályon belül, a másik három szolgáltatási egység részlegként dolgozik tovább.

A második emeleten, a tetőtérben lesz az olvasóterem és kap helyet a helyismereti gyűjtemény. Ez lehet majd a bővítés tere is, ha esetleg a későbbiekben a funkciók bővülnének, differenciálódnának.

– *Hogyan készültök a költözésre az előbb említetteken kívül?*

– A költözésre véleményünk szerint borzasztóan kevés idő áll majd rendelkezésre. Ezt a házat, könyvtárunk központi épületét az önkormányzat a jövő év legelején értékesíteni kívánja, ez azt jelenti, hogy amint az új épület elkészül, nekünk azonnal mennünk kell. Tehát előre kell dolgoznunk. Már most annak érdekében zajlanak a szervezeti átalakítások intézményünkben, az egyes egységek profilját azért tisztítjuk, a funkciókat úgy alakítjuk, hogy ott a lehetőségekhez mérten az első perctől kezdve flottul menjenek a dolgok. Már próbálunk lassan úgy működni, ahogyan azt majd az ottani keretek megkívánják.

Az új épületnek komoly reklámértéke lesz, és ezt nagyon ki kell használnunk az első perctől, mondhatni, már mostantól kezdve. A napokban az egyik főterre néző kirakatunkat egy számítógépes cég rendezi be és a monitorokon a mi reklámjaink futnak majd. Képeket adunk az építkezésről és egyéb hasznos információkat is közvetítünk. Már most szeretnénk a köztudatba elültetni, hogy új, korszerű épületbe költözünk, eddigi használóink jöjjenek velünk, a potenciális használói körnek pedig fel kívánjuk kelteni az érdeklődését.

A hivatalos megnyitót kora nyárra tervezzük egy kétnapos konferencia keretében.

Bár most a jövőt tervezik, de hosszú évtizedek óta igencsak rossz körülmények között dolgoznak, szolgáltatnak. A könyvtári séta során zsúfolt tereken megyünk keresztül.

– Ebben az épületben az olvasószolgálat, a helyismeret és a feldolgozó osztály van. A könyvtárközi kölcsönzést is itt intézi egy kolléga, akinek igen sok a munkája, hiszen – talán szerénytelenség nélkül mondhatom –, hogy ezen a területen az egyik legjobb vagyunk az országban. A szolgáltatási szándék igen nagy – neveti el magát. *[Megjegyzem, egyik kolléga arcán sem látszik fásultság és a körülmények miatt sem panaszkodnak. Viszont több helyen látom az asztalokon az új könyvtár látványtervről készült fotót kitéve – gondolom, ez azért lelkesítőleg hat. – P. A.]*

A másik épületünk a Monti ezredes utcában van – folytatja Maja a jelen bemutatását. – Ott a módszertan, a gyerekkönyvtár és az idegen nyelvű részleg kapott helyet. Egyébként az az épület sokkal kulturáltabb a főépületénél.

Jelenleg is sok az egyetemista és a főiskolás látogatónk. Az új épület még közelebb lesz az egyetemhez, még szembeötlőbb és jobb helyen ebből a szempontból. Bár szeretnek bennünket most is, talán azért, mert otthonos a könyvtárunk. A középiskolások számában az utóbbi időben viszont lemorzsolódást tapasztalunk. Ennek talán az lehet az oka, hogy az iskolai könyvtárak nagyon sokat fejlődtek, állományukban és szolgáltatásaikban is megerősödtek. Reméljük, hogy az idősebb korosztály és a mozgásukban korlátozottak az új épületben nagyobb számban látogatnak majd minket. Jelenlegi főépületünkben ugyanis az emeleten van az olvasószolgálat, és nyilvánvaló, hogy akadálymentesítésről szó sem lehetett az utóbbi években. Erre az épületre már nem volt szabad költeni. Évtizedek óta csak kárelhárítás folyik. Alig egyhetes igazgató voltam, amikor január elején egy csőtörés több hétre száműzött az irodámból. A könyvtár korábbi restaurálási pályázatai is sorra eredménytelenek voltak, hiszen ha ugyanabba a siralmas raktári környezetbe kerül vissza a könyv, akkor nem szabad pénzt áldozni rá.

– *Úgy tűnik, ez a változások ideje nálatok. Új épületet kaptok, több kolléga nyugdíjba ment. Az utóbbi fiatalodásra is utalhat.*

– Igen, az utóbbi időszakban több kulcsembert nyugdíjba vonult, közöttük Gellér Ferencné dr. igazgató asszony, dr. Bényei Miklós igazgatóhelyettes, Papné Angyal Ágnes, az olvasószolgálat egyik meghatározó szaktájékoztatója, valamint dr. Nagyné Kovács Lenke, az olvasószolgálati osztály vezetője. Ennek ellenére, sajnos, igazi fiatalításról nem lehet szó, hiszen a nyugdíjazott kollégák státuszait le kellett adni. Most éppen az olvasószolgálati osztályvezető státuszáért küzdünk. Vannak fiatal PhD-s, frissdiplomás munkatársak, akik a gyesen, gyeden lévők helyén dolgoznak. Ha most ránk szakadna négy-öt szakmai státus (ami elengedhetetlenül szükséges lenne az új épületbe), akkor egy percig sem lenne kérdéses, hogy kiket vegyünk fel, hiszen az előbb említett fiatal munkatársaink néhány éve itt dolgoznak nálunk. Ezzel javulna az összkép, de még mindig hiányzik a 25 év körüli korosztály. Persze boldogabb lennék, ha több státust kapnánk, hiszen például jelenleg egy informatikus szakemberünk van és egy másik kolléga besegít neki, de ez nem lesz elegendő az új helyen, ahova kb. 170 számítógépet tervezünk. A személyi kérdések nem egyszerűek – gondolom, máshol sem. A gyesen lévők helyettesítőin kívül vannak munkaügyi központon keresztül foglalkoztatott kollégák, akiknek szintén bizonytalan a létük. Nyáron egyetemisták jönnek hozzánk gyakorlatra, ami nagy segítség az alacsony létszám miatt a szabadságolások megoldásában.

– *Mint egyetemi oktató közeli képed van a könyvtárosképzésről. Mi a véleményed róla?*

– Igen, hosszú évek óta részese vagyok a képzésnek, és jelenleg is tanítok. Abszolút túlképzés van ezen a területen is – ez nem kérdés. A magas hallgatói létszám miatt sajnos, nincs elég alkalom és idő felkarolni azokat a tehetséges fiatalokat, akik komoly elhivatottságot éreznek a könyvtáros pálya iránt. Pedig tehetséges, szorgalmas hallgatók most is vannak!

Egy kicsit abszurd a helyzet, hogy könyvtári oldalról az előbb említett létszám-gondokkal küzdünk, és hiába végeznek itt Debrecenben vagy Nyíregyházán tömegesen a diákok, nem tudunk senkit sem felvenni. Évek óta nem került státusba frissen végzett diplomás könyvtáros. Fáj a szívem, amikor jönnek a nagyon tehetséges tanítványok, akikről tudom, hogy kiváló könyvtáros válhatna belőlük, de nem áll módomban alkalmazni őket.

Időközben csatlakozik hozzánk Szilágyi Irén igazgatóhelyettes, akivel a módszertani munkáról, a megyei könyvtárellátási rendszerről beszélgetünk.

– A mai Hajdú-Bihar megye létrejötté viszonylag új keletű, hiszen jelenlegi közigazgatási kereteinek a kialakítására alig több mint fél évszázada, 1950-ben került sor. A megyét alkotó területrészek, korábbi közigazgatási egységek és települések története azonban annál hosszabb múltra tekint vissza. A megye területe három, alapvetően különböző történelmi fejlődéspályára visszatekintő földrajzi egységből tevődik össze, így külön kell kezelni Debrecen, a Hajdúság és Bihar kérdését.

A megyében 83 település van és kettő hóján mindegyikben van települési könyvtár, és ezek rajta vannak a nyilvános könyvtárak jegyzékén. – mondja Csiri. – Hajdú-Bihar megye átmeneti formációt képez, mivel településszerkezetében egyaránt érvényesül a kis-(bihari részek) és a nagyközséges (hajdúság) jelleg. A körzeti rendszer néhány elemét is felhasználva a központi ellátás 1976-tól öt önálló tanács (anyakönyvtár) és a hozzájuk tartozó társközségekben valósult meg; a gyarapítás centralizálásában, a nyilvántartások egységesítésében, a feltárás megindításában. Ez a központosított beszerzés a rendszerváltáskor ért véget. Az önkormányzati önállóság következtében ismét felszínre kerültek – elsősorban a bihari részen – az elmaradottságból következő hátrányok. A nehezedő gazdasági helyzetben a kistelepülések könyvtárainak állománygyarapítása esetleges lett, a megbízási díjas könyvtárosok nem tudtak megbirkózni a szakmai feladatokkal.

A könyvtárügy jogi szabályozása, a NKA könyvtárpolitikája, a Soros Alapítvány, a MNEEK pályázata, az önkormányzatok csatlakozó nyilatkozatai és a vállalt önrészek lehetővé tették 1996-ban a közös pályázást, Hús település polgármesterével megállapodva – a hagyományos ellátó rendszeri modelltől eltérő – korszerű szuverén társulás a mai KSZR létrehozását. A megye településeinek összlétszámán belül jelenleg a községi könyvtárak 43 százaléka, 27 település tagja a rendszernek. Nyolc településen az iskolai könyvtár a lakosság részére is szolgáltat, a román nemzetiségi ellátórendszernek öt könyvtár tagja. „A könyvtár a jövő” fejlesztési koncepciót követve mozgókönyvtári ellátásunk célja, hogy a kistelepüléseken élők vagy közvetlenül vagy közvetve hozzáférjenek a hatékony és minőségi könyvtári szolgáltatásokhoz. A Hajdú-Bihar megyei KSZR olyan dokumentumellátást, információszolgáltatást, egyéb szolgáltatásokat nyújtó rendszer, mely segíti az önkormányzatokat kötelező feladatainak teljesítésében, szerződéses

megállapodáson alapuló megrendeléssel. A Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár integrált számítógépes rendszert működtet, feldolgozó helyet, gépkocsit, személyi feltételeket biztosít a feladat ellátáshoz. Egyre több szolgáltatást fogadó intézményben van számítógépes infrastruktúra, széles sávú internetelérhetőség.

Ezután Maja veszi át a szót:

– Minden fórumon képviseltetjük magunkat annak érdekében, hogy elősegítsük a megye, a régió könyvtárainak fejlődését. Az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács Regionális Kulturális Stratégiai Munkabizottságának vagy egyszerűbben nevezve, a Közkincs Bizottságnak aktív, szavazati joggal rendelkező tagja könyvtárunk is. Eleinte nehezen értettük meg ebbéli szerepünket, és tulajdonképpen még most is csak tanuljuk a regionális szemléletet. Úgy gondolom, hogy ma már el kell fogadni, hogy csak az az állandó, hogy változás van és a lehetőségeket nekünk kell fűrkészni, megtalálni és élni vele. Ez a bizottsági munka is jó példa erre.

Egyébként – visszatérve a megyei könyvtárellátási rendszerre – a bizalmi tőkét a legnehezebb megszerezni és ez szerencsére sikerült a könyvtárnak. Ez a jó munka alapja.

– A bihari rész fejlesztésében milyen szerepet vállalhat a könyvtár?

– A most felnövő generációnak nagy szüksége van ezeken a helyeken is a könyvtárra, az internet-hozzáférésre. Fontos, hogy a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségéről is tudjanak, hiszen így egy-két nap leforgása alatt szinte bármelyik könyvhöz hozzájuthat az olvasó. Nyilván ez hosszú folyamat, de mi hiszünk abban, hogy a tevékenységünknek tudatformáló hatása van. És ahogy említettem, a megyében előbbé szeretnénk tenni a kapcsolatokat. Már az is egy nagy lépés lehet, ha kisbusszal behozzák a gyerekeket hozzánk gyermekfoglalkozásra. Nem arról van szó, hogy nem vihetnénk ki a foglalkozást az adott településre, de meggyőződésem, hogy amikor új környezetet lát a gyerek, az a személyiségére is formáló hatással van. Ha egy impozáns, tényleg XXI. századi környezetbe hozod be őt – aki lehet, hogy korábban a városban sem járt még soha –, az meggyőződésem, hogy hatással lesz rá. Kis lépések politikája ez, de megtérülő munka.

– Visszatérve a könyvtárak munkájára: milyen munkafolyamatot emelnél ki a költözésre való felkészülésen kívül?

– Az első, amit említenék, a minőségbiztosítás. Ez nemcsak úgymond, adminisztratív munka, hanem szemléletváltozás. Én ebben a témában írtam a PhD-értékezésemet, és kidolgoztam egy önértékelési eszközkészletet, amelyet szeretnék alkalmazni, adaptálni a mi könyvtárunkra. A módszer mérhető, százalékos adatokkal dolgozik, és kézzel fogható eredménye van.

Szerencsére a kollégák kreatívak, fogékonyak. A lehetőségeinkhez képest mindig is többet vállaltunk. A szakmai innováció nem hiszem, hogy csak a körülményeken múlik. Azután most van a weboldalunk fejlesztés alatt. Egy európai uniós pályázat kapcsán térítésmentes lehetőséget kaptunk internetes arculatunk újratervezésére és kivitelezésére.

Nagy feladat a tudatos belső és külső PR-tevékenység fejlesztése. A belső levelezőrendszert nemrég indítottuk be, valamint már tavaly óta működik a me-

gyei levelezőrendszer. Én ezen csatornák működésére nagy hangsúlyt fektetek, hiszen a széttagoltság miatt enélkül nem áramolhat rendesen az információ.

Az új épületben a médiaajlenlétünk is hangsúlyosabb lesz, így ehhez is hozzá kell szoknunk.

A Nagy Könyv program nagyon népszerű volt könyvtárunkban és a megyében, így az NKA meghívásos pályázatán sikerült egy viszonylag jelentős összeget nyernünk állománygyarapításra. Sok pályázatot adtunk be különböző fórumokhoz az elmúlt időszakban is, amelyekben rengeteg munkánk volt. Próbálunk minden lehetőséget megragadni, hogy állományban, szolgáltatásokban és szemléletben is egy kicsit megújulva, felfrissülve nyithassunk az új helyen.

– *Csak néhány hónapja vezeted a könyvtárat. Milyenek a tapasztalataid, hogy érzed magad?*

– Én „kívvülről” jöttem. Egy hosszú ideje itt dolgozó kolléga biztosan másként viszonyul sok mindenhez. Nem biztos, hogy jobban vagy rosszabbul, mint én, de másként. Ezzel együtt azonban úgy érzem, a kollégáim partnerek az ötleteim megvalósításakor. Támogató viszonyulást érzek az első perctől kezdve. És nemcsak a kollégák, hanem a szűkebb és tágabb értelemben vett szakma, valamint a minisztérium részéről is.

Önálló munkára sarkallom a kollégákat. Úgy gondolom, hogy demokratikus légkörben is ki kell emelni az egyén felelősségét. Éreznie kell minden kollégának azt, hogy ami az ő dolga, azért ő vállalja felelősséget. Az új helyen még inkább elengedhetetlen lesz az önálló munkavégzés. A humán erőforrás pazarlása lenne, ha értelmes, magasan kvalifikált szakemberek ne lennének teljességgel felelősek a saját munkájukért.

Nagyon sok döntéshelyzetbe kerültem az elmúlt három-négy hónapban, de mindenben partnereim voltak a könyvtár osztályvezetői és igazgatóhelyettes kolléganőm. Természetesen vannak olyan döntések amelyeket nem tudok továbbadni. Ez így normális, hiszen vannak olyan döntési pontok, amelyeken a döntés meghozatala kizárólag az én felelősségem körébe tartozik. De fontos, hogy a döntéseim úgy alaposódjanak meg, hogy abban benne van a kollégák véleménye is.

Bár sietünk a vonathoz, a leendő könyvtár helyszínét mindenképpen megnézzük. Tényleg jó helyen van, a Nagyerdő peremén. Egyelőre néhány munkagép álldogál az építési területen. Reméljük, rendesen dolgoznak, és 2007 februárjában birtokba vehetik a könyvtárosok az oly régóta várt új épületet!

(Az interjú az Országos Könyvtári Kuratórium megbízásából készült 2006. április 19-én.)

Pegán Anita

Stratégiai gondolkodás és tervezés a Zala megyei könyvtárakban

Nógrád megye egykori székvárosában, Balassagyarmaton a Madách Imre Városi Könyvtárban gyűlt össze 2006. március 24-én mintegy nyolcvan könyvtáros az ország minden sarkából, hogy megtanácskozza, egymás véleményét meghallgatva végiggondolja, milyen új feladatokat – divatos szóval, kihívásokat – jelent a XXI. század a honi közkönyvtáraknak. Olyan kérdésekről, gondokról, jelenségekről és lehetőségekről esett szó, amelyek egyként érintik a nyírségi és a Vas megyei intézményeket, a városi és a községi könyvtárakban dolgozó kollégákat, azokat is, akik önálló intézményben, azokat is, akik kettős- vagy még több funkciójú könyvtárban végzik hivatásukat. A *Közkönyvtárak a XXI. században* címet viselő konferencia első előadója Molnár Szilárd, az Információs Társadalom és Trendkutató Központ igazgatóhelyettese volt, aki a hazai számítástechnika és informatika ellentmondásos jelenségeiről szolt határos, vetítettképes előadásában. Őt követte az előadói emelvényen Pallósiné dr. Toldi Márta, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár igazgató asszonya. Filozófiai megalapozottságú, ismeretelméleti vértetüz és nemzetközi kitekintésű értekezésében a közkönyvtárak előtt álló megnöött és módosult igényekről adott számot, némi – szakmailag igencsak megalapozott – jövőbetekintést is megengedve magának. A salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár vezetője, Bódi Györgyné a Közkincs program helyi eredményeiről számolt be; Hangodi Ágnes, a Könyvtári Intézet osztályvezetője a már kodifikált könyvtárosi etikai kódex elkészülte történetének tömör összefoglalását adta. A különböző tárgyú és megközelítésű előadások egyvalamiben hasonlatosak voltak: a stratégiai gondolkodás igényét fogalmazták meg, azt, hogy a XXI. század könyvtára nem létezhet komoly jövőformálói koncepciók nélkül. Magyarán: aki nem készül tudatosan a jövőre, az a jelen is elveszítheti. Az előadók sorában szereplő Kiss Gábor, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója éppen a stratégiai gondolkodás Zala megyei közelmúltját és perspektíváját vázolta fel; az ő előadását alább teljes terjedelmében közöljük. (MLM)

A Zala megyei könyvtáraknak, beleértve a megyei könyvtárat is, a szakirodalom szabályai szerint készült, általam ismert stratégiai terve jelenleg még nincs. Korábban a Pénzügyi és Számviteli Főiskola Zalaegerszegi Intézetének könyvtára készített stratégiai tervet, ezt azonban most az önálló karrá válás miatt teljesen át kell dolgozni. A megyei könyvtár és a városi könyvtárak azonban már hosszú ideje foglalkoznak stratégiai jellegű tervezéssel – ezt a folyamatot szeretném bemutatni, és azt is, hogy ma hol állunk a tervezéssel, a jelen és a jövő kihívásaira adandó válaszokkal.

A könyvtárak helyzetét feltáró elemzésekkel, a könyvtári jövőkép megalkotásával nem ma kezdünk foglalkozni. Az 1980-as évek végén, az országban elsőként, már programokat készítettünk a könyvtári szolgáltatások modernizálására.

a számítógép könyvtári alkalmazására. Akkor elsősorban az információszolgáltatás és a kölcsönzés megújítása volt a cél, de már egyéb szolgáltatások, például a nyelvtanulás számítógéppel történő támogatása is bevezetésre került könyvtárunkban. A rendszerváltozás, a tanácsai könyvtári hálózat szétesése azonban olyan zűrzavart okozott működési körülményeinkben és kapcsolatrendszerünkben, hogy a '90-es évek elején rákényszerültünk arra, hogy átfogóan elemezzük a helyzetünket, és a továbbélés, majd a továbblépés érdekében egy sokoldalú, *stratégiai jellegű* programot dolgozzunk ki. Ez igencsak sürgető volt, mert 1991-ben az akkori megyei önkormányzat pénzügyi vezetése javasolta a megyei könyvtár megszüntetését, és egy olyan csoport létrehozását, amely csak a megyében előforduló könyvtári ügyekkel foglalkozik. A városi önkormányzatok közül több jelezte, hogy hatáskör híján intézményeik nem láthatják el a környező települések könyvtári szolgáltatásait. Ráadásul 1991 nyarán a megyei könyvtár teteje egy óriási beázás után beszakadt, a könyvek egy része elázott, az elektromos hálózat tönkrement. Dönteni kellett a bezárás vagy a felújítás között – ez utóbbi természetesen a könyvtár további fenntartását is jelentette volna. Én magam ebben a helyzetben pályáztam meg – mintegy „muszáj-Herkulesként” – az éppen megüresedő igazgatói széket, és munkatársaimmal rögvest neki is kellett látunk e problémahalmaz megoldásának.

A SWOT-elemzés szabályai szerinti legfőbb erősségünk ekkor mi magunk voltunk: a könyvtár munkatársai és vezető gárdája, Bangó Béla és Baranyai György igazgatóhelyettesekkel az élen – és végig mellettünk álltak a Zala megyei városi könyvtárak vezetői, hálózati munkatársai, akiknek segítségével és befolyásával a következő évek stratégiáját megalkothattuk. A közös fellépés meggyőzte a fenntartó megyei önkormányzat kulturális, majd a politikai vezetését is, így 1991 végén egy részletes tanulmányt tettünk le az önkormányzat asztalára, amelyben meghatároztuk a megyei könyvtári feladatok körét, a legfontosabb célkitűzéseket és a felelősöket is. Az előterjesztés célul tűzte ki a megyei könyvtári hálózat önkormányzati keretek között történő újjászervezését; meghatározta a hálózati központ feladatait és a modernizációs lépéseket.

A megyei önkormányzat igen jelentős anyagi szerepet vállalt e terv végrehajtásában, hiszen ez a megyei könyvtár kibővítését, modernizálását vonta maga után (ez akkori áron több, mint 50 millió forintos beruházást jelentett), valamint vállalta, hogy anyagilag is támogatja a megyében a városi könyvtárak kistelepléscsereket ellátó tevékenységét (akkori áron évi 2,4 millió forinttal, ez ma évi 6,4 millió forintot tesz ki). A legfontosabb okirat az ún. *hálózati szerződés* volt, amelyet a megyei önkormányzat minden településsel külön kötött meg.

1992 folyamán tehát stabilizálódott a helyzetünk, és a célkitűzéseknek megfelelően kezdtük meg a munkát. Kettős stratégiai célt tűztünk ki magunk elé: egy modernizációs programot, valamint a kisteleplések könyvtári ellátásának megszervezését. A kettő egyébként egymással összefüggést feltételezett, hiszen a kisteleplésekre is gondoltunk a korszerűsítési program keretében. Tevékenységünk alapvető filozófiája az *együttműködés*, az *együttgondolkodás* és az *együttműködés* volt – ennek köszönhattuk talán legnagyobb mértékben azokat a sikereket, amiket később elértünk.

A kisteleplések könyvtári ellátásának megszervezése nem volt egyszerű, de a városi könyvtárak közreműködésével megoldottuk. Ebben az időben a megyének

hét városa volt, ebből öt vállalkozott a *térítés ellenében történő* hálózatgondozói és ellátórendszeri tevékenységre. A települések zömének, 244-nek ők lettek az elsődleges gazdái, tizenhárom település (ebből két kisváros) a megyei könyvtár közvetlen gondozásában maradt. A hálózati gondozásra vállalkozó könyvtárakkal szerződést kötöttünk, amelynek értelmében – többek között – évente négy alkalommal közös értekezleten vitatjuk meg a tapasztalatokat, tennivalókat; itt határozzuk a pályázatokról, közös projektekről is. Közben két településünk, Zalakaros és Zalalövő várossá vált. Ma mindkét könyvtár kiválóan teljesítő intézmény, és megbecsült tagja a megyei könyvtári csapatnak, amelyben így már kilenc városi könyvtárral dolgozunk együtt.

A kistépülési ellátás megszervezése és minőségi fejlesztése nemcsak a települési könyvtári szolgáltatások miatt lett stratégiai cél, hanem az iskolai könyvtári feladatok fokozódó gazdátlansága miatt is. A megyében ugyanis nagyon sok, csaknem hatvan kettős funkciójú könyvtár jött létre, zömében a falvakban – a megyei pedagógiai intézetnek azonban egyre kevesebb energiája jutott ezek istápolására. Így az 1990-es évek közepére az általános iskolai könyvtárak felügyelete, állománybeszerzésének, fejlesztésének támogatása nagyjából a közkönyvtárak feladatai közé sorolódott be. A gyermekek könyvtári ellátásának ügyét még inkább felkarolta az 1995-ben létrejött *Zalai Gyermekkönyvtáros Műhely*, amelyhez a megyei könyvtár mellett hét városi könyvtár és egy ÁMK csatlakozott, együttműködő partnerként pedig a megyei pedagógiai intézet. Ehhez azóta a két újabb városi könyvtár, valamint a lendvai – tehát határon túli – kétnyelvű általános iskola is társult, és folyamatosan szervezik a továbbképzéseket, rendezvényeket a gyermek- és iskolai könyvtárosok számára. Sőt ma már kéthavi rendszerességgel on-line szakirodalmi figyelőt is szerkesztenek, ez a megyei könyvtár és az MKE Gyermekkönyvtári Szekció honlapján is olvasható.

Az 1997-ben elfogadott kulturális törvény megerősítette az általunk ekkor már gyakorlatként folytatott megyei könyvtári tevékenységet, egyértelműen kimondva az *együttműködés szervezését, a települési könyvtárakat segítő szolgáltatások szervezését, az iskolán kívüli könyvtári továbbképzés és szakképzés végzését*. Azt hiszem, természetes, hogy ez az általam 1997-ben készített újabb öt éves vezetői program egyik stratégiai vezérfonala lett, amelyet a megyei önkormányzat is elfogadott, 1998-ban pedig külön határozatban is megerősített. Ennek az időszaknak a legfőbb feladata már a könyvtárak korszerűsítése, a technikai modernizáció, a nyilvános könyvtári működés feltételeinek megteremtése és biztosítása lett. Több szálon szerveztük meg ezt a tevékenységet: a városi könyvtárakat már az első periódusban, 1992-től kezdtük támogatni, közös pályázatokat szerveztünk, ezek keretében számítógépekhez, szoftverekhez juthattak, közösen szereztünk be (nagy kedvezménnyel) jó minőségű tájékoztató adatbázisokat, például a PRESSDOK-ot, az MSZHIR-t. A következő fázis már az integrált könyvtári rendszerek beszerzése, üzembe állítása és feltöltése volt. A legtöbben a TextLib rendszert szerezték be, két-két helyen a George és a Szirén működik; mi segítettünk a beüzemelésben, tanfolyamokat szerveztünk a feldolgozók, majd a tájékoztatók számára. A modernizációs programot jól szolgálta, hogy a megyei könyvtár után fokozatosan a városi könyvtárak többsége is megújult: teljesen új épületbe költözött a letenyei, a keszthelyi, a nagykanizsai, saját helyén kibővült a zalaegerszegi, a zalalövői és a zalakarosi, modernizálódott a lenti városi könyvtár.

A kistelepülési könyvtárak közül – a városi könyvtárakkal közösen – minden évben kiválasztottunk néhány nagyobb, amelyek esetében a nyilvános könyvtári működés feltételei fennálltak. Ezekben a könyvtárakban selejtezték, állományellenőrzést, szolgáltatás-korszerűsítést hajtottunk végre; a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár kifejlesztett egy kifejezetten kiskönyvtári rendszert, az ELKA-t, amelyet folyamatosan teszteltünk, támogattuk bevezetését a nagyobb községi könyvtárakban. Az iskolán kívüli szakképzést, a modern könyvtári alapismeretek megszerzését alapfokú tanfolyamok szervezésével támogattuk, amelyhez saját kiadású tankönyvet készítettünk; ennek két kiadása jelent meg, a harmadik változatot – remélhetőleg – a Könyvtári Intézettel közösen jelentetjük meg. A könyvtári ellátás ilyesforma, komplex menedzselését nagyon sok sikeres pályázat tette hitelessé. Most csak egyet emelek ki belőle, a Könyvtárpártoló Önkormányzat cím nyertesét – kilenc év alatt, amíg ez a díj élt, negyvenötöszer volt zalai kitüntetettje; városaink közül hét, sőt Keszthely, Nagykanizsa, Zalaegerszeg és Zalalövő kétszer is.

Az együttműködés természetesen más összefüggésben is megjelent tevékenységünkben. Amint ismeretes, a '90-es évektől a felsőoktatás infrastruktúrája igen erőteljesen kiterjedt, számos kar, kihelyezett intézet jött létre, újabb szakok indultak, a hallgatók száma gyakorlatilag megduplázódott. Ez az iskolavárosként működő Zalaegerszegen is komoly problémákat okozott – ezért a város nagyobb könyvtárai már 1996-ban stratégiai feladatként határozták meg a *felsőoktatási könyvtári igények* lehetőségek szerinti feltérképezését és kielégítését; erre nézve együttműködési megállapodást is kötöttünk, amelyet azután a felsőoktatási intézmények könyvtáraival is egyeztettünk. Később, az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer kiépülése sokat enyhített ezeken az ellátási feszültségeken, de könyvtárunk stratégiai feladatai között ma is kiemelt helyen szerepel a tanulási igények kielégítése.

Még két együttműködési körrel szeretnék szólni, amelyek kissé speciálisak, de pontosan beleillenek az általunk követett könyvtári stratégiába. Zala megyében a megyei közgyűjtemények, a múzeum, a levéltár és a könyvtár, valamint a megyei művelődési központ igen szoros munkakapcsolatban állnak egymással – a közös kapocs a helytörténet, a megye és a tágabb régió történelme, néprajza, hagyományai, irodalmi és művészeti értékei. Ennek kutatása, gyűjtése, publikálása, kiállítások, vetélkedők szervezése, nagy történelmi évfordulók megünneplése általában közösen történik, méghozzá a Megyei Történelmi Emlékbizottság keretei között, amelynek 1996 óta mindegyik intézmény teljes jogú tagja. A közös fellépés sok sikert hozott már intézményünknek, és folyamatosan lehetőséget nyújt egyik legfontosabb feladatunk, a helytörténeti gyűjtemény építéséhez, gyarapításához. Legnagyobb közös vállalkozásunk a *Zalai életrajzi kislexikon*, illetve annak interneten, a megyei könyvtár honlapján elérhető adatbázisa, amely már csaknem ezer szócikket tartalmaz.

Együttműködésünk másik sajátossága, hogy a múzeumnak és a levéltárnak a megyei könyvtár az internetszolgáltatója, ez a nálunk működő HBONE-központon keresztül történik. Ennek kialakítása is közös akarattal történt – és ez már átvezet bennünket stratégiánk másik ágához, a modernizációs programhoz. Erről már többször említést tettem, a hálózati együttműködés kapcsán, most a megyei könyvtár oldaláról veszem sorba, honnan hova jutottunk.

A megyei könyvtár modernizációs programja már a '80-as évek végén megindult. Az 1992-ben kezdődő épület-rekonstrukció ennek komoly lökést adott, hiszen a tervben, amit megfogalmaztunk, több, stratégiai fontosságú elem volt: az egyik a gyermekkönyvtár integrálása az intézmény keretei közé, mert addig más helyen, az anyaintézménytől külön működött. 1995-től már egy épületben, egy szervezetben dolgoztunk; egységesítettük az állománynyilvántartást, az olvasónyilvántartást, racionalizáltuk a beszerzéseket, kiszűrtük a duplumokat. Ez nagymértékben megkönnyítette az integrált könyvtári rendszer bevezetését is. A másik fontos elem a számítóközpont kialakítása volt: akkor már évek óta folytak tárgyalásaink és erőfeszítéseink az on-line számítógépes kapcsolatok kialakítására, elsősorban az akkor formálódó Nemzeti Információs Infrastruktúra Programmal. Egy aszinkron-nedix vonallal kezdtünk, csomagkapcsolt hálózati vonallal folytattuk, végül jött az internet, és nagy összefogással létrejött a HBONE-központ. 1997-től van honlapja a könyvtárnak, ide helyeztük el először partnereink – például több városi könyvtár – elérhetőségét is.

Az országos könyvtári stratégiai program már 1997-ben célul tűzte ki az ODR kialakítását és a tematikai fejlesztéseket. A Zala megyei könyvtárat és a vele együttműködő városi, főiskolai, TEMI könyvtárakat ez felkészülten érte: már évek óta folyamatosan és szisztematikusan építettük könyvtáraink elektronikus katalógusait, alakítottuk a számítógépes hátteret, úgy, hogy a megjelenő pályázatokra jól tudunk reagálni, jelentős fejlesztéseket hajtottunk végre, a nagyobb városi könyvtárak önálló honlapot alakítottak ki, a Széchenyi Terv, majd az eMagyarország-program keretei között pedig meg tudtuk teremteni a lakossági–olvasói internet-szolgáltatási feltételeket. A 2000-ben induló hétéves képzési ciklusban szintén az országos stratégiai tervhez igazodtunk, a munkatársak zöme felsőfokú végzettség, másoddiploma megszerzésével korszerűsítette ismereteit, vagy ECDL-vizsgát tett, számosan pedig nyelvvizsgát teljesítettek.

Ami nagyon fontos erősségünk még, hogy a könyvtáraink tevékenységében egyre nagyobb szerepet kap a marketing szemlélet, a sokoldalú pályázati tevékenység; a szolgáltatások tudatos, szisztematikus javítása érdekében megjelent a *minőségbiztosításra* való törekvés. Ebbe először a megyei könyvtár kapcsolódott be, évekkel ezelőtt – ma pedig már a zalaegerszegi és a keszthelyi városi könyvtárral közös projekt kialakításán dolgozunk, hogy testre szabott, szolgáltatási sajátosságainknak megfelelő minőségbiztosítást vezethessünk be. Megkezdtük – ugyancsak összhangban az országos könyvtári stratégiai célokkal – a digitalizálási tevékenységet is; először gyermekkönyvtárunk módszertani folyóiratát, a *Tarkaforgót* tettük mindenki által hozzáférhetővé, majd a nagykanizsai városi könyvtárral közösen egy jelentős újság, a *Zalai Közlöny* elektronikus változatának elkészítésébe fogtunk bele. Honlapunkon számos közérdekű adatbázis, például a zalai könyvtárak és a közgyűjtemények időszaki kiadványainak lelőhelyjegyzéke is megtalálható.

Itt tartunk most – úgy érzem, eddig szinkronban voltunk és vagyunk az országos könyvtári stratégiával, amely nem kis mértékben köszönhető az időben felismert szükségesszerűségeknek, a munkatársak és partnerek kreativitásának, a széles körű együttműködésnek. A most folyó tervezési tevékenység azonban már számos nehézséggel és veszéllyel számol. Mi magunk is, városi és felsőoktatási könyvtári partnereink is dolgoznak stratégiai tervükön, a tervezeteket – együttműködési megállapodásunknak megfelelően – egyeztetjük is; így bocsátotta például rendelkezé-

sünkre stratégiai tervének jelenlegi változatát a keszthelyi Fejér György Városi Könyvtár, valamint a BGF Pénzügyi és Számviteli Főiskola Zalaegerszegi Intézetének Könyvtára, amit ezúton is köszönök nekik.

A stratégiai célok megfogalmazásában kevés vita van közöttünk – továbbra is kiemelt feladat lesz a *kistelepülési könyvtári ellátás* megszervezése, a *gyermekek, a tanulóik folytatók* és a valamilyen okból *hátrányos helyzetben lévők* könyvtári ellátásának biztosítása. Ugyancsak fontos feladat, hogy a könyvtárak legyenek a *művelődés színterei*, a *kultúrák közvetítés* gazdái; használják ki társadalmi és intézményi kapcsolataikat az *általános művelődés* és a *közösségteremtés* érdekében. Nagyon fontos, hogy az internet segítségével is szolgálják a helyi közösséget, akár a dokumentumokhoz, akár az információhoz való hozzájutásban – ugyanakkor a helyben keletkező értékek *szétsugárzásával* növeljék szűkebb hazájuk hírnevét és vonzerejét. (Ezt erősíti meg a Nemzeti Fejlesztési Terv II. egyik passzusa, amely szerint „...a kulturális szektor fenntartható fejlesztésének politikája rövid, közép- és hosszú távon is pozitív hatást gyakorol az adott régió gazdasági – és ebből fakadóan életminőségbeli – fejlődésére. Az életkörülmények javítása ebben a tekintetben nem közvetett, másodlagos célkitűzések, hanem közvetlen, a kulturális produktumok hozzáadott értéktermelő képességét kihasználó cél!”)

Sajnos, a korábban taglalt erősségek – együttműködési készség és kapcsolatrendszer, felkészült munkatársak, modern információs és dokumentációs háttér – mellett egyre sokasodnak a gyengeségeink is. Az egyik legfőbb probléma olyan általános, hogy még a Nemzeti Fejlesztési Terv II. mellé készült Humán Infrastruktúra Operatív Program is egyértelműen leszögezi: a könyvtárak jelentős része fenntartási problémákkal küzd, az épületek, az infrastruktúra és a gyűjtemény fejlesztésére fordítható források minden könyvtártípus esetében egyre szűkösebbek. A mi könyvtári stratégiai tervünk egyik legnagyobb veszélyforrása éppen ebből fakad, hiszen dokumentumbeszerzésünk mértéke néhány év alatt kb. egyharmadára esett vissza – ha ez tartós marad, akkor könyvtárunk egyik legfontosabb alapfeladatának, a *nyilvános könyvtári feladatnak* nem fog megfelelni.

Stratégiai céljaink között szerepel a kistelepülési könyvtári ellátás további szervezése is. Az eddig működő hálózati rendszert mindenképpen át kell alakítanunk, hiszen az egyre inkább eladósodó megyei önkormányzat nem tudja tovább támogatni a könyvtári szolgáltatásokat – azok feladatellátását és finanszírozását át kell vinni a KSZR-nek megfelelő kistérségi ellátás keretei közé. Itt viszont újabb „gyengeségekkel”, azaz megoldandó problémákkal kell számolnunk. A kistérségi könyvtári ellátás *önként vállalt* feladat – Zala megyében eddig egyetlen kistérség fogadta el, a nagykanizsai. Meg kell tehát győznünk a kistérségi tanácsokat, hogy vállalják fel a szolgáltatást – ezt a munkát már intenzíven végezzük, de nagy az ellenállás jelenleg is. Eddigi „erősségünk”, hogy a települési könyvtárak nagy része a nyilvános könyvtári jegyzéken szerepelt, most hirtelen „gyengeséggé” vált, hiszen normatív támogatást csak a jegyzéken *nem* szereplő könyvtári szolgáltatóhelyek után lehet kapni – eddig az önkormányzati önállóságot neveztük értéknek, most az ellenkezőjét kell propagálni. (A SWOT-elemzés szerinti veszélyforrás itt az, hogy esetleg nem vesznek komolyan bennünket.) További veszélyforrás, hogy a kistérségi központként szóba jöhető városi könyvtárak fele nem önálló, hanem összevont intézmény; a feladatellátás kockázata így igen nagy, az egyik városi könyvtárat például egy beosztott dolgozó képviseli a tárgyalásokon. A kis-

térségek beosztása rendkívül egyenetlen, a zalaegerszeginek 79, a szomszédos zalaszentgrótnak 20 települése van.

A hosszú távú stratégiai tervezés szempontjából személy szerint nem is a kistérségi ellátás megszervezését látom a legproblematicusabbnak, hanem – az eddig komoly sikerteket jelentő – megyei könyvtári együttműködés és a kistérségi ellátás viszonyát. A politikai szándék a kistérségek felé tolja el a könyvtári ellátás súlypontját, oda áramlik a pénz is, a megyei és városi önkormányzatok lehetőségei, anyagi ereje viszont csökken. Itt tartják fent ugyanakkor azokat a potens, sokoldalúan szolgáltatni képes könyvtárakat, amelyek a könyvtári-információs igényeket magas szinten képesek kielégíteni – és éppen ezek helyzete válik bizonytalanná! Egy-egy nagyobb területet pedig csak egy megyei hatókörű könyvtár tud menedzselni; gondoljunk az olyan méretű projektekre, mint Az olvasás éve, a Nagy Könyv vagy éppen a szakfelüyeleti vizsgálatok. Az eddigi tapasztalatok alapján szükség van egy ilyen segítő, menedzselő, kiegyenlítő, érdekképviselő típusú könyvtári szervezetre – ugyanakkor egyre hangosabb az a politikai szándék, amely a megyéket is meg akarja szüntetni. Komoly veszélyforrást látok ebben, mert félok, hogy egymással marakodó, kisebb és súlytalanabb, egyenetlenül felkészült egységekre bomlik az ország, és ezzel együtt szétesik az eddig jól-rosszul, de működő könyvtári infrastruktúra is. Ezért mindenképpen szükségesnek látjuk továbbra is a többszintű könyvtári ellátás és hálózati együttműködés fenntartását. Azt hiszem, hogy az a kapcsolati tőke, amelyet eddig felhalmoztunk, jó alapot biztosít arra nézve, hogy ez sikeres legyen.

Ugyancsak stratégiai fontosságú elem a további tervezésnél a megfelelően felkészült, motivált és megfelelő számú könyvtári szakembergárda biztosítása a feladatellátáshoz. Ez minden terv elmaradhatatlan eleme – ám mindannyian tudjuk, hogy milyen „veszélycelem” is egyúttal. Miután az intézmények működési költségei a fenntarthatóság alsó határáig csúsznak vissza, a további takarékoskodás már csak a bérköltség csökkentésével érhető el, méghozzá nem a kifizetésű asszisztens, hanem a jobban fizetett diplomás elbocsátásával. Vele együtt azonban távozik az a szellemi erő is, amelyet nagyon nehéz pótolni. A mi stratégiánk egyik gyenge pontja volt ez mindig is – az elmúlt tizenégy évben munkatársaim kb. huszonöt százalékától kellett megválnom úgy, hogy a feladatok nem csökkentek, inkább nőttek – vagyis a feladatok személyi hátterét folyamatosan korrigálni kellett. Paradox helyzet, hogy – miután az olvasói igényeket ki kell elégíteni – a könyvtárak erőteljesen támogatják a maradó dolgozók továbbképzését, újabb szakképzettség, nyelvvizsga megszerzését. Ezek viszont magasabb fizetést, pótlékot jelentenek – vagyis a bérköltségek nem csökkennek a dolgozók számának csökkenésével egyenes arányban. Ezekkel a „veszélyekkel” tehát számolnunk kell, és akár helyben, akár az országos érdekképviselleteken keresztül, de meg kell értetnünk, hogy képzett könyvtári személyzet nélkül a színvonalas szolgáltatás elképzelhetetlen.

Még egy stratégiai célt szeretnék kiemelni, amely általánosan elfogadott, és mindenkit egyformán nyomaszt – ez a technikai fejlesztések témaköre. A mi megyei könyvtári stratégiánk egyik legfontosabb része volt ez, de csak addig működött jól, ameddig az országos szinteken, kormányzati oldalon erre forrásokat lehetett igénybe venni. A megyei könyvtár és a városi könyvtárak szinte teljes fejlesztési vertikumát ebből építettük fel. Ma a veszély óriási: sem a kormányzati

oldal, sem a helyi erőforrások nem teszik lehetővé a lépéstartást az egyébként száguldó technikai fejlődéssel. Ennek következménye az infrastruktúra gyorsuló öregedése, és alkalmatlansága a modern szolgáltatások biztosítására. Itt – úgy gondolom – az egész szakma egyöntetű fellépésére van szükség. Ezt igazolja vissza egyébként a már idézett Humán Infrastruktúra Operatív Program is, amely kimondja, hogy „csak akkor történhet érdemi változás, ha a könyvtárügyi fejlesztések a kormányzat egészének fejlesztési ügyévé válnak.”

Kiss Gábor

Gyermekfolyóirat születése a Deák Ferenc Megyei Könyvtárban

Az *Olvasó Lurkó* című havi lap 2005 májusában született meg a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárában.

Létrejöttének gondolata abból fakadt, hogy a könyvtárunkba látogató gyerekek szívesen válogattak a nekik szóló folyóiratok között, ám amikor haza szeretnék vinni, hogy otthon olvassák tovább kedvenc rovataikat, csalódottan vették tudomásul, hogy folyóiratot nem kölcsönöz a könyvtár. Ekkor támadt az az ötletem, milyen jó lenne egy olyan gyermekeknek szóló periodika, amit haza is lehetne vinni. A folyóirat tehát egyfajta hiánypótló eszköz lett!

A következő lépés az volt, mi legyen az új lap neve, mert a név sok mindent elárul. Olyasmit szerettem volna, ami tükrözi, hogy kiknek szól, emellett könnyen megjegyezhető. Hosszas gondolkodás után lett *Olvasó Lurkó* a kiadvány neve.

Fontos feladat volt a célkorosztály kiválasztása, azaz kinek, melyik csoportnak szóljon. Milyen korú legyen az a réteg, akit meg szeretnék szólítani. A nagyobbakat – itt a 13–15 éves korosztályra gondolok – inkább a tinimagazinok kötik le, és számukra több folyóirat is van: (*IM, Bravo, 100xszép, OKÉ Magazin, Zsiráf* stb.). Ennek a korosztálynak tehát szélesebb kínálat áll rendelkezésére az időszaki kiadványokból, több őket érdeklő lapot forgathatnak. Emellett ez a korcsoport inkább a helyben olvasást pártolja. Amúgy a fent említett magazinok közül az *OKÉ Magazin* és a *Zsiráf* kivételével a színes havi lapokat egy évfolyam megjelenése után selejtezi a könyvtár, és akkor azokat el is vihetik a gyerekek. Célközönségként tehát a fiatalabb korosztályra esett a választásom, konkrétan a 7–12 éves gyermekekre gondoltam. Áttekintettem, melyek a rendelkezésre álló folyóiratok, és a következőket találtam: *Buci Maci, Dörmögő Dömötör, Micimackó Magazin, Bocs, Szivárvány Magazin*. Az ötletek gyűjtéséhez ezeket lapoztam át, és megpróbáltam e sajtótermékekből ihletet meríteni: melyek lehetnének azok a rovatok, cikkek, érdeklődési területek, amelyeket a mi gyermekfolyóiratunkban is alkalmazni lehetne. Ötletforrásként gondoltam arra is, hogy más megyei könyvtárak gyermekkönyvtárainak honlapjait is megnézem, hátha készítettek hasonló kiadványt. De nem találtam ilyen jellegű, gyermekeknek szóló havi lapot az áttekintett weboldalakon.

Az elképzelésem az volt, hogy az újság egyszerre legyen szórakoztató, hasznos és változatos, ugyanakkor egyszerű felépítésű és jól áttekinthető. A kiadvánnyal szerettem volna másfajta – a hagyományostól eltérő – kapcsolatot is teremteni a gyermekolvasók és a könyvtár között. Tudjuk mindannyian, akik a szakmában dolgozunk, hogy hiába rendelkeznek a könyvtárosok varázserővel, szükség van cselre és fortélyra ahhoz, hogy a gyermeket az olvasás szükségessége és fontossága felé tereljük. A fegyvertárunkat bővíteni kell, mert új „ellenfelek” jelentek meg (számítógép – internet), a már meglévők pedig erősödtek, gondolok itt a televízióra. Vitathatatlan, hogy ezeknek az információhordozóknak pozitív hatása is van, de ez csak akkor jöhet elő, ha a gyermek megtanul az új eszközökkel helyesen bánni.

A konkurencia – mint a televízió és a számítógép – óriási információtömeget közvetít a gyermek számára, aki pedig, ha nem kap más alternatívát, beéri ezzel! Szakmai szemmel be kell látnunk, hogy a mai gyermek más közegben nevelődik, másfajta családmóddal veszi körül. A korábbi „nagyamás miliő” már ritka, a nagyszülőkről leválnak a fiatalok, és ezzel a nagy mesemondó, mesefelolvasó szerepe csökken, háttérbe szorul. Az új családmóddal a szülő elfoglalt, és a mesélés, a gyermeknek való felolvasás elmarad. Nyilván van jó példa is, csak ritkán találkozok vele az ember! Azt szerettem volna, ha az újság egyszerre szólhatna a gyermekhez, és ha a szülő kezébe kerül, ő is haszonnal forgathatná.

A havilap segítségével kapcsolatot építhetünk ki a gyermekkel is, mert egyrészt a benne szereplő könyvajánlókat olvasva kérheti a könyvet a könyvtárostól (csak olyan irodalmat ajánlok, ami a könyvtárunkban megvan). A rejtvények megoldásával, a megfejtés beküldésével, értékelésével a személyes kapcsolat is erősödhet a könyvtáros és a gyermek között. A rovatok sokszínűsége segíthet abban, hogy a szabadidő hasznos eltöltéséhez hozzájáruljon ez az újságolvasó tevékenység is, mert azok, akik nem szeretnek könyvet olvasni, talán szívesebben lapozzák az újságot, hiszen az nem olyan terjedelmes. A rovatok a helyi aktualitásokkal, gyermekkönyvtári rendezvényekkel kiegészülhetnek, az állandó rovatok azonban változatlanul jelennek meg. A bővülést az adott hónap időszerei eseményei adhatják.

Az időszaki kiadvány egyfajta kommunikációs eszköz, ha úgy tetszik, a gyermekkönyvtár PR-eszköze, amely a gyermekolvasók, általuk a szülők és pedagógusok fele irányul. Tehát a gyermekkönyvtár használóit szeretnénk megnyerni az olvasásnak ezzel a médiaeszközzel. A jó közönségkapcsolat fenntartása fontos feladat; a fiatal generációt meg kell szólítani, mert ő lesz a jövő olvasója. Hiszen legyen bármilyen remekmű is a dokumentum, olvasó nélkül mit sem ér! Úgy gondolom, hogy az újságnak sokoldalúnak kell lennie, mert minden gyermek más, és kell hozzájuk találni kapcsolódási pontokat. Ezeknek a motívumoknak a megtalálásában segítettek a már meglévő gyermekmagazinok. A tanulmányozásuk során mindegyikben volt mese, játék, tudomány, érdekesség, humor és valami meglepetés.

Az újságot egyszerre szerettem volna modernnek és hagyományörzőnek kialakítani. A rovatok elnevezésekor is erre próbáltam törekedni.

Ismerkedjünk meg a rovatokkal és azok tartalmával!

A *Hagyományozó című* rovatban a népszokásokat mutatom be az adott hónap napjaira vonatkozólag. Ehhez *Tátrai Zsuzsanna–Karácsony Molnár Erika Jeles*

napok, ünnepi szokások című könyvét használom forrásmunkaként. Ezt a rovatot azért tartom fontosnak, mert a kultúra szerves részét képezi a népszokás, a hagyományvilág ismerete. A klasszikus értelemben vett jeles napokat (költészet napja) kiegészítem a modern kor vívmányaihoz kötődőkkel is, pl. az úrhajózás világnapja, a táncművészet világnapja. További rovatok: *Lepetyelő*, *Engem minden érdekel*, *Verselgető*, *Hümmögő*, *Viccelődő*, *Kobaktörő*, *Újságoló*, *Készítsük együtt!* Alkalmanként könyvtári események (pl. az egész országot olvasási lázba hozó Nagy Könyv-játék) és egyéb helyi rendezvények (pl. Zalai gyermekkönyvhetek, 2005) programjai is megjelentek benne.

A *Lepetyelő* könyvajánlást (mese és verses könyvek) tartalmaz. A történetek bemutatása két korosztályra (7–8 és 9–12 éveseknek) lebontva történik. Nemcsak az újonnan megjelent gyermekirodalomból válogatok, hanem az időszzerű eseményekhez, az iskolai és társadalmi ünnepekhez kötődően is ajánlok könyveket.

Az *Engem minden érdekel* rovatnak már a címe is kíváncsiságra adhat okot: a kis felfedezőket kalauzoló el az ismeretterjesztő könyvek izgalommal teli világába. A frissen megjelent tudományos könyvek segítségével beutazhatjuk a fáraók földjét, harcolhatunk a középkori lovagokkal, megismerhetjük a hieroglifák rejtelmét. Az ismeretterjesztő könyvekről adott rövid tartalmi leírás kedvet csinál az elolvasásukhoz, és igyekszik bebizonyítani, hogy a papírra írt ismeret tartogat(hat) még titkokat. *Verselgető* címmel olyan ismert íróktól idézek vidám verseket, akiket öröm olvasni, mert ki ne emlékezne *Romhányi József* kedves versikéire, vagy említsük *Szabó Lőrinc* gyerekverseit, és a sort még hosszan lehetne folytatni. A nagyvilág színes kis híreit a *Hümmögő* című rovat kínálja. Az *Újságoló* rovatban a gyermekkönyvtárba járó periodikák közül választok ki érdekes cikkeket, amelyekről úgy gondolom, hogy számot tarthat a gyermek érdeklődésére (pl. *Tudorka Magazin*, *Szivárvány Magazin* stb.).

Nincs olyan kisgyerek, de szerintem felnőtt sem, aki a tréfát, a viccet nem szereti, erre kínál mosolyogni valót a *Viccelődő*. A játék örömét szolgálja a *Kobaktörő* című rovat, ebben rejtvenyek, találós kérdések, labirintus játékok nyújtanak szórakozást. Sok kisgyermeknek adhat hasznos, kézművességgel kapcsolatos ötletet – ha tanácstalan, ha valamit szeretne ajándékozni, de ő maga akarja azt elkészíteni – a *Készítsük együtt!* rovat. Az újság hátlapján vidám színezővel kedveskedem a gyermekeknek.

A további céljaink között szerepel, hogy a megye városainak gyermekkönyvtáraiba is eljuttassuk a lapot, amelyben már az adott könyvtár gyermekkönyvtári rendezvényei, hírei is szerepelhetnének! Ezzel megyei módszertani feladatot is teljesítenénk, hasonlóan, a megye gyermekkönyvtárosainak szakmai tájékozódását szolgáló *Gyermekkönyvtári információ* (GYI) című on-line hírlevelünkhöz. A megyei gyermekkönyvtárban készült havi kiadvány adná az alapját a folyóiratnak, amelyet a városi gyermekkönyvtárosok által havonta elküldött helyi érdekességekkel bővítenénk. Ezáltal szélesebb körben lenne elérhető a kiadvány, és kapcsolatteremtő funkciója is jobban érvényesülhetne.

Minden kedves érdeklődőnek szeretettel ajánlom az *Olvasó Lurkót*, amelynek legfrissebb száma olvasható az interneten is: a <http://www.dfmk.hu/~gyerek/> oldalon.

Tóth Renáta

Művészetterápiás továbbképzés a balatonfüredi Városi Könyvtárban

Tavaly a Könyvtári Szakmai Kollégium – többek között – olyan továbbképzések megszervezésére írt ki pályázatot, amelynek célja a szakma aktuális kérdéseinek megvitatása. Nemcsak a könyvtárosok között, hanem széles körben is, talán az egyik legidősebb kérdés a hagyományos értelemben vett olvasás visszaszorulása kérdéskörének körbejárása.

Közhelyszámba megy, hogy milyen keveset olvasunk. Ennek okát nagyon sokan próbálták már megfejteni. A sok találgatás közül álljon most itt Lázár Ervin lényeglátó gondolata: *„Igazi irodalmat olvasni szellemi erőfeszítést jelent. Oly korban élünk, amikor az emberek szeretnek lemondani a szellemi erőfeszítésről”*. A tévé, a videó, a számítógép megjelenésével sokkal könnyebben eléghetjük ki a meseigényünket, ugyanakkor minőségileg jóval alacsonyabb szinten, mint a Gutenberg-galaxis korában. *„A tömegmédiások”* – meglévő előnyeik mellett is – *„átformálják, elaltatják az ember gondolkodását”* (Adamikné Jászó Anna). A vetített képekkel nem lehet vitatkozni, nem tudunk megállni és elgondolkodni. Elmarad a belső feldolgozás, pedig a gyermeknek csak az lesz intellektuális kincse, amit önmagában el tud játszani. A sok tévé-, videonézés, számítógépezés következtében csökken a kreativitás, a képzelőerő, szűkül a szókincs, magatartászavarok jelentkezhetnek, és nem utolsó sorban romlik a gyermek szemcse is. A számítógép és tévé börtönében jó képességű gyermekek veszhetnek el, válhatnak közömbössé emberek és tárgyak iránt. Már most megalapozódhat a „függőség” – először a tévé, a számítógép, aztán... Gyermekkönyvtárosként – a lehangoló tények ellenére – hiszek abban, hogy az emberi tudásnak örökre szerves részét jelenti az írás–olvasás. Ha a tapasztalat szerint a direkt módszer nem vezet eredményre, akkor könyvtárosként a reális és ideális állapotot áthidaló „trükkökhöz” folyamodunk.

Ezt kívántuk kifejezni pályázatunk, majd annak kedvező elbírálása után a megvalósított művészetterápiás továbbképzésünk címevel is: *„Olvasni öröm – alternatív kísérlet egy gyermekkönyvtárban a biblioterápia, a drámapedagógia és a zeneterápia segítségével”*. Az alternatív jelzőt kettős értelemben használjuk: egyrészt kísérletünket rendhagyónak, semmiképp sem szokványosnak gondoljuk; másrészt választhatónak, önkéntesnek, semmiképp sem kötelezőnek. Kísérletünk helyszíne a könyvtár. Az az intézmény, amelyhez semmiféle stigma nem tapad, ahol mindenki olvasóként, könyvtárgyásként van jelen. A könyvtárosok etikai köddexe szerint is itt csak az esélykiegyenlítés érdekében történik pozitív megkülönböztetés, például a gyermekek, a szellemi, fizikai vagy szociális hátrányokkal küzdő személyek körében. *„Trükkjeink”* – a biblioterápia, a drámapedagógia és a zeneterápia – sajátos módszerek, amelyeknek ágán öröm fakad. Összehasonlítva e három terápiás módszert, leszögezhetjük, hogy mindhárom olyan, amiben részt

kell vennünk. Itt nincs lehetőség a kibújásra! Talán éppen ez a közös munka az, ami katarzishoz vezet minden résztvevőt. S már útban is vagyunk „*A teljesség felé*” akaratlanul is felidézve bennünk a költő sorait: „*Örömöm sokszorozódjék a te örömdben, hiányosságom váljék jóssággá benned*”.

Március 23-a és 25-e között megrendezett, elsősorban gyermek- és iskolai könyvtárosok számára meghirdetett művészetterápiás továbbképzésnek a balatonfüredi Városi Könyvtár adott otthont. Háromnapos tanfolyamunk előzményeül a könyvtárunk gyermekrészlegén már második éve folyó művészeti foglalkozássorozat szolgált. Az *Itt a kezem, nem disznóláb!* című, társadalmi integrációt segítő program keretében a különböző művészetterápiás módszerek – szövés, báb- drámajáték, biblio- és zeneterápia – segítségével végeznek közös tevékenységet a sajátos nevelési igényű és az ép gyermekek. Választott módszereink mindegyikére jellemző, hogy a jobb agyfélteke irányítása alatt álló érzelmi intelligenciát (EQ-t) fejlesztik. Az említett eljárások kipróbálása, a pozitív visszajelzések megtapasztalása után arra gondoltunk, hogy tapasztalatainkat „közkinccsé” tesszük. Ezért azokat az előadóinkat, akik az említett program keretében gyermekekkel foglalkoztak könyvtárunkban, most arra kértük meg, hogy ezúttal felnőttek számára tegyék hozzáférhetővé az általuk képviselt módszerekben rejlő lehetőséget.

Így lett művészetterápiás továbbképzésünk első napjának előadója Lázár Péter drámapedagógus, rendező, a Magyar Drámapedagógiai Társaság tagja. Ő változatos játékaival megmozgatott minden résztvevőt, és az idő rövidege ellenére is sikerült összekovácsolnia bennünket. Az *Itt a kezem, nem disznóláb!* című foglalkozássorozat egyik drámaóráját bemutató (Madaras Csaba által készített) film segítségével az előadó megmutatta a tanfolyam résztvevőinek, hogy a drámajáték hatékonyan alkalmazható integrált foglalkozás keretében is, hiszen az együttes élményből fakadó öröm következtében elmosódnak az ép és sérült gyermekek közt meglévő, értelmi képességekben megjelenő különbségek. Nyilvánvalóvá válik, hogy a két csoport között az öröm, a játék tekintetében nincs különbség! Az örömből fakadó játék élményét mi magunk is megtapasztalhattuk, hiszen a nap végére valamennyien átélhettük a József Attila által mondottakat: „*Én boldog pillanataimban gyermeknek érzem magam, és akkor derűs a szívem, ha munkámban játékot fedezek föl. Félek a játszani nem tudó emberektől, és mindig azon leszek, hogy az emberek játékos kedve el ne lankadjon*”.

Tanfolyamunk második napján Bartos Éva, a Könyvtári Intézet igazgatója kötötte le figyelmünket színvonalas, tartalmas előadásával. Megtudtuk tőle, hogy az együtt mondott mesék, játékok, történetek a történelem során mindig biztos igazodási pontot jelentettek az emberi közösségek számára. Így aztán a „biblioterápia” valójában egyidős a mesemondással. Tudományos alkalmazására csak a XIX. században került sor, mégpedig a sérült emberekre való odafigyelés kapcsán. A XX. században aztán újra a klinika falain kívülre került, és a fejlesztő biblioterápiás ág megjelenésével egyúttal a könyvtárak eszköztára is bővült. A biblioterápia történetén kívül a nap folyamán betekintést nyerhettünk még a biblioterápia meghatározásába, módszereibe, valamint a képzési lehetőségekbe is. Felmerülő kérdéseinkre is választ kaptunk az előadótól. Sajnos, a szűkre szabott idő miatt nem volt lehetőség egy konkrét foglalkozás demonstrálására. Ugyanakkor azok a novellák, ame-

lyeket Bartos Éva szemléltetésül hozott magával, lélektől lélekig hatottak, valamennyiünket mélyen megérintettek. Általuk megsejthettük a módszerben rejlő számtalan, csodálatos lehetőséget.

Továbbképzésünk harmadik, egyben utolsó napja a zene jegyében telt. Előadónk Urbánné Varga Katalin, a Magyar Zeneterápiás Egyesület elnöke, az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Karának főiskolai adjunktusa volt. Megtudtuk, hogy a zeneterápia bárki számára hozzáférhető, hiszen semmilyen zenei előképzettség nem kell hozzá. Itt a hangsúly nem a szóbeli önkifejezésre tevődik, hanem az ún. metakommunikációra, amelyet vagy elfelejtettünk már vagy meg sem tanultunk ebben a ma már többnyire gépekkel kommunikáló világunkban. A zeneterápia segítségével olyan személyiségrétegek érinthetők meg és hívhatók felszínre, amelyek egyébként rejtve maradnának. Az előadó délelőtti előadását videovetítéssel színesítette. Ebéd után valamennyien megtapasztaltuk a zeneterápia személyiség- és közösségfejlesztő hatását. Estére a „karmesterünk” segítségével úgy szólaltak meg a kezünkben a különböző hangszerek, eszközök, hogy közben észre sem vettük, mi magunk is „zenekarrá” váltunk...

Továbbképzésünk résztvevői zömében Veszprém megyei gyermek- és iskolai könyvtárosok, valamint (gyógy)pedagógusok voltak. De érkeztek vendégeink a határon túlról is: Gyergyószentmiklósról Bákai Magdolna, az ottani Városi Könyvtár igazgatója, aki egyúttal a gyergyói *Itt a kezem, nem disznóláb!* kört is szervezi ez év januárjától, amióta a székelyföldi könyvtár is bekapcsolódott a művészeti foglalkozássorozatunkba. Vendégünk volt még Sepsiszentgyörgyről Kovács Hajnalka, a Kovászna Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárosa.

Az ünnepélyes megnyitón jelenlévőket fűvészenével fogadta Csincsi Ferenc, a balatonfüredi Ferencsik János Zeneiskola igazgatója, a Városi Fűvészenekar karnagya és egyik munkatársa, Kötél József. A zenei ráhangolódás után a balatonfüredi Városi Könyvtár igazgatója, Sárköziné Sárovits Hajnalka köszöntötte a vendégeket. Megnyitó beszédében elmondta, hogy Balatonfüred várossá nyilvánításának 35. évfordulója alkalmából jelen rendezvényével könyvtárunk is bekapcsolódik az ünnepélsorozathoz. Továbbá, hogy az évforduló kapcsán a könyvtárunkban szeretnénk létrehozni egy olyan alkotóműhelyt, amely a jövőben szellemi központjává válhatna a jelenlegihez hasonló képzéseknek. Ugyanezt Bartos Éva is kiemelte a Klub Rádióknak adott nyilatkozatában. Hangsúlyozta, hogy a szellemi műhely megteremtésével a füredi könyvtár lehetővé teszi, hogy a művészetterápiás képzés iránt érdeklődő kollégák bármikor eljöhessenek Balatonfüredre, hogy valami újat tanuljanak. Segédkönyvtárunk kialakításával is ezt kívánjuk elősegíteni.

Mіндеzt nemcsak mi, könyvtárosok gondoljuk így, hanem városunk polgármestere, Bóka István is, aki programunk fővédnökségét is vállalta, és személyes jelenlétével is megtisztelt bennünket az ünnepélyes megnyitón.

Eredetileg 40 főre terveztük a továbbképzésünket. Ez egy kicsit bővült, mert ténylegesen 49-en vettek részt a tanfolyamunkon. A résztvevők kb. egyharmada mindhárom napon jelen volt. A meghívottak fele két, tetszés szerinti témát részletezett előnyben, de olyan is akadt, aki csak egy előadásra jelentkezett. A visszajelzések szerint a legtöbben a teljes képzésen részt vettek volna, de az anyagi fedezet (szállásköltség) hiányában erre nem volt módjuk. Egyébként az előadók is sajnálattal jelezték, hogy egy-egy nap után búcsút kell venniük a csoporttól,

hiszen tökéletes úgy lett volna, ha a három nap folyamán az előadók, a résztvevők és a szervezők végig együtt maradhattak volna.

Panaszra mégsincs okunk, mert a tanfolyam utóregzéseai gyanánt pozitív visszajelzéseket kaptunk. Sepsiszentgyörgyi kolléganőnk írta, hogy *„Amikor szombaton felültünk a vonatra, csordultig voltam élményekkel. Nagyon hálás vagyok nektek, hogy ezt átélhettem. Olyan szeretettel és figyelemmel fogadtatok, hogy minden távolság és idegenség eltűnt, úgy éreztem magam, mint egy meleg családi fészekben. Nagyon sokat tanultam, az előadók tapasztalt, felkészült és varázslatos személyiségű emberek, a résztvevőkből szinte azonnal egy őszinte, meghitt, barátságos csapat lett. És mindenki, akivel sikerült közelebből is megismerkednem a szünetekben, az ebéd alatt, szóval sok nagyszerű embert ismertem meg, úgy érzem, rengeteget gazdagodtam e pár nap alatt. Tegnap már ki is próbáltam egy pár gyakorlatot a gyerekekkel, és nagyon élvezték. Azt hiszem, ez olyan, mint egy hullám. Ti elindítottatok valamit, és ez terjed, az élményeimet meg kell osszam másokkal, a gyerekek elmesélik otthon, hogy milyen jól játszottak, és így tovább... Nagy dolgot csináltatok, mert szerintem minden résztvevőben beindult ez a folyamat, és ezért nemcsak az az ötven valahány ember gazdagodott, aki jelen volt a tanfolyamon, hanem mindezeknek a kisebb-nagyobb környezete, a családja, az olvasói, a tanítványai... Szóval köszönöm, hogy vagytok, hogy adtok és lelkesedésből példát mutattok”*.

Mi pedig a balatonfüredi Városi Könyvtár nevében ezúton köszönjük támogatóinknak – az NKA-nak, a NKÖM-nek és Balatonfüred Város Önkormányzatának –, hogy segítségével mindehhez hozzájárultak.

Madaras Judit

Az információs írástudás összetettségéről

A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros egyik korábbi számában az információs írástudás meghatározása mellett arra is kitértem, hogy információs írástudással a könyvtárosoknak is rendelkezniük kell.¹

Ehhez érdemes még hozzátennünk, hogy a jelen könyvtárosa és a jövő könyvtárosai, azaz a könyvtár szakos hallgatók számára alapvető fontosságúak a következők:

1. Ismerjék az információs írástudás fogalmát.
2. Maguk is információs írástudóvá váljanak.
3. Ismereteket szerezzenek az információs írástudás oktatásának néhány kulcskérdéséről.²

Éppen az utolsó kérdéskör az, amely az eddigieknél több figyelmet érdemel.

Az információs írástudás ugyanis több szempontból szükséges a könyvtárosok számára. Segít abban, hogy fenntartsák az egész életen át tartó tanulás attitűdjét,

amely lehetővé teszi, hogy lépést tartsanak a folyamatosan változó információs környezettel. A könyvtár azonban nemcsak tanuló szervezet, hanem a tanulási környezet része is. A könyvtáros tehát a tanulást támogató, másokat az információs írástudás megszerzésében segítő szakember is.³

A tanuló szervezet kifejezés a menedzsment-szakirodalomban sűrűn használt fogalmat takar. A tanuló szervezeteket többek között a rendszerszemlélet fontossága, továbbá az jellemzi, hogy bennük komplex, folyamatosan változó munkafolyamatok mennek végbe, új megoldásokat keresnek a komplex problémákra, ezért állandó változásban, fejlődésben vannak.⁴

Nyilvánvalóan nem minden vonás van meg mindebből a könyvtárban. Aligha vitatja azonban bárki, hogy a rendszerszemlélet a könyvtár központi szemléleti tényezője kell, hogy legyen. A könyvtár egészére is igaz, amit a gyűjteményről mint rendszerről szoktunk mondani:

- nyitott, azaz a környezet függvénye,
- dinamikus,
- hierarchikus,
- meghatározója a visszacsatolás.⁵

Az sem kétséges, hogy az új megoldások keresésére is nagy szükség van, hiszen a könyvtárak meghatározó „életélménye” a változás. A könyvtárak az információs társadalom szókapcsolattal jellemzett változásoknak elszenvedői is, egyúttal azonban megvalósulását aktívan segíteni tudó intézményrendszer tagjai is.

A tanulási környezet az a hely, amelyben a tanulás megtörténik. A tanulást ebben az értelemben nem korlátozhatjuk a tananyag elsajátítására, hanem valamely értékek, normák, műveletek stb. kontextusához köthetők.⁶ Ezzel összefüggésben jelenik meg egyébként az a követelmény, hogy a korszerű felsőoktatási könyvtárnak tanulási forrásközponttá kell válnia, ahol a hallgatónak rendelkezésére áll minden eszköz a tanuláshoz, a tanulási módszerek elsajátításához.⁷ A tanulási környezet bizonyos modelljei a kommunikációt állítják a középpontba. A tanulási környezet szervezésében ennek megfelelően a folyamatos, fejlesztő kommunikáció feltételrendszerét kell megteremteni és továbbfejleszteni. Az ehhez felhasználható médiumok a beszéd, az írás-olvasás és a számítógép.⁸

Visszatérve magára az információs írástudásra, nézzük meg, melyek azok a tényezők, amelyekről – életkortól függetlenül – elmondhatjuk, hogy nélkülük nem alakítható ki az információs írástudás kompetenciája. Ezek a következők:

- tájékozódás az információhordozók között;
- az információ kiválasztása és alkalmazása;
- az összefüggések átlátása;
- a folyamatos és pontos olvasni tudás.⁹

Látható, hogy az első két esetben az információs írástudás olyan elemeiről van szó, amelyek a felhasználóképzésből eredeztethetők. Az összefüggések átlátása nyilvánvalóan szorosan kapcsolódik az információs írástudás kapcsán oly gyakran emlegetett és hangsúlyozott kritikai elemhez, az információforrások, a kapott információk kritikus megítéléséhez, összességében a kritikus gondolkodáshoz. Az olvasni tudás pedig visszavezet bennünket a kezdetekhez, ahhoz, amit írástudás-

nak nevezzük, azaz leginkább ahhoz a képességhez, hogy írott anyagokból információkat tudjunk hasznosítani.

Az információs írástudás összetett volta már ebben is megmutatkozik. Ha még hozzátesszük, hogy oktatásához el kell sajátítaniuk egy új pedagógiai szemléletet is, tovább nő e kérdéskör komplexitása.

A kapcsolódó pedagógiai irányzatok közül a konstruktivista tanulásfelfogás elsősorban abban tér el a korábbi felfogásoktól, hogy nem a tudás kívülről való származására, és ebből következően valamilyen közvetítésére alapoz, hanem abban hisz, hogy a tudást a megismerő ember maga konstruálja meg magában, mivel minden tanuló más és más információfeldolgozó rendszerekkel rendelkezik.

A konstruktivista tanulásfelfogás szerint az ember mindig egy előzetes, fejlődésének adott fokára jellemző képet hordoz magában a világról, amely meghatározza tudáskonstrukciós folyamatait. Éppen ez a felfogás tartja fontosnak a tanulási környezetek létrehozását és működtetését.¹⁰ Tantárgyak feletti és tantárgyak közötti tanulási módról van szó, amelyet gyakran szaktárgyakba integrálva célszerű oktatni. Nemcsak a könyvtár feladata, de a könyvtárnak kiemelt helye van az információs írástudás terjesztésében. Ezt az UNESCO egy 2005-ös vitaanyaga a következőképpen fogalmazza meg:

- Az információs írástudás a társadalom minden szektorának ügye. Minden társadalmi szektornak úgy kell alakítania, hogy a saját specifikus kontextusának megfelelően.
- Az információs írástudás lehetővé teszi, hogy információkhoz jussunk egészségünkről, környezetünkről, oktatásunkról és munkánkról.
- Ahhoz, hogy digitális információkhoz jussunk, szükségünk van számítógépes írástudásra, amely fokozódó mértékben előfeltételévé válik az információs írástudásnak és az információs társadalomnak.
- Az információs írástudást be kell építeni az alsó-, közép- és felső szintű oktatás tanterveibe, valamint az információs, továbbá az oktatási és egészségügyi szakemberek képzésébe.¹¹

Az információs írástudás az egész életen át tartó tanulás kontextusában alapja a műveltség elsajátításának. Nem véletlen, hogy az angol *information literacy* kifejezést *információs kultúra* vagy *információs műveltség* néven is magyarázhatjuk.

Ha elfogadjuk, hogy az információs írástudás készségei külön-külön is levezethetők napi, praktikus kihívásokból, a lényegük azonban éppen az, hogy együttesen egy alapképesség lassan szervesülő komponenseiként jelennek meg¹², akkor valamiféle műveltségre, kultúrára, kulturális eszköztudásra¹³ gondolunk.

Az információs írástudás és oktatásának része

- az információs társadalom természetének megértése;
- az információhoz való hozzáférés és az információ használatához kötődő értékek elsajátítása.¹⁴

Mindkettő összefüggésben van a műveltség fogalmával, hiszen az információs társadalom éppen azokat a változásokat és értékrendeket jelenti, amelyek megértése, értelmezése és felhasználása annak a műveltségeszménynek a fontos része, amely már az 1980-as években megjelent az oktatáselméletben, anélkül, hogy

mindezt „információs írástudásnak” nevezték volna, bár a fogalom maga már a '70-es évek közepétől ismert.¹⁵

Az Amerikai Könyvtáregyesület (ALA) információs írástudási kompetencia-listája¹⁶ is jól illusztrálja, milyen készségekről van szó. Az alsóbb éves vagy (a lassan, a felsőoktatás reformját követően idehaza is megszilárduló terminológia szerint) az alapképzésben résztvevő hallgatóktól elvárható, velük elsajátítandó készségek, képességek listája alapján a kompetenciákat három csoportba sorolhatjuk:

- információs (információ-visszakeresési) kompetenciák;
- gondolkodási (kutatás-módszertani jellegű) kompetenciák;
- kommunikációs kompetenciák.

A kompetencialista teljesítménymutatóként vagy eredményként meghatározza például, hogy az információs írástudással rendelkező hallgató:

1. Ismeri, hogyan keletkezik formális és informális módon az információ.
2. Felismeri, hogy a tudás különböző diszciplínákba rendeződhet, ami befolyásolja elérésnek módját.
3. Azonosítja a különböző információforrások célját és célközönségét.
4. Kiválasztja a legmegfelelőbb kutatási módszereket vagy információ-visszakereső rendszereket, hogy elérje a számára szükséges információt.
5. Az információforrásokból információkat von ki, ezeket rögzíti és kezeli.
6. Ehhez rendszereket alakít ki.
7. Olvassa a szöveget, amelynek kiválasztja fő mondanivalóját.
8. Saját szavaival újrafogalmazza azt.
9. Szó szerint idézhető anyagokat keres.
10. A szövegek mondanivalóját szintetizálja, hogy új fogalmakat alkosson belőlük.
11. Felismeri a fogalmak közötti összefüggéseket.
12. Meghatározza, hogy a megszerzett új ismeretek hatással vannak-e érték-rendszerére.
13. Vizsgálja a különböző nézőpontokat.
14. Meghatározza, hogy ezeket elfogadja-e vagy elveti.
15. Digitális szövegeket, képeket és adatokat kezel, azokat eredeti helyükről áthelyezve és formájukat átalakítva új kontextusba helyezi.

A lista nem teljes. Jól illusztrálja viszont, hogy valóban megtaláljuk a fent említett hármastagozódást. Egyúttal mutatja azt is, hogy egy-egy pont több cél megfogalmazását jelenti. A 4. pont például egyaránt utal kutatás-módszertani és információ-visszakeresési kompetenciákra. Persze sohasem váltak el élesen egymástól ezek a kompetenciák. Mindkét típusú kompetenciákra szükségünk van, ahogy kellene a 15. pontban meghatározott kommunikációs kompetenciák is. Vajon a 7., 8., 10., 11. pontban megfogalmazottak inkább gondolkodásbeli – kutatás-módszertani vagy kommunikációs kompetenciák-e? A 12. pontban megjelenő értékrend melyik körbe tartozik inkább? Hasonlóképpen dilemmát okozhat a célok és a célközönség kérdése (3. pont). A különböző nézőpontok és ezek elfogadásának – elvetésének kérdése (13., 14. pont) átvezet bennünket a kritikus gondolkodás kérdésköréhez.

Ebben a tekintetben a könyvtár és a könyvtárosok helyzete némileg ambivalens. A gyűjteményszervezés példája jól mutatja, hogy folyton döntéseket hozunk arról, mely tételeket kell beszerezni, melyeket ne szerezzünk be, melyeket kell kislejtezni. Ez kiválasztási folyamat, amely alapjaiban a dokumentumokkal szemben tanúsított kritikus magatartást jelent. Ezt erősíti meg az a meggyőződés, hogy a könyvtárosoknak ezek a döntései értékszempontúak, nem pusztán az igények vezérlik őket. Szándékosan részesítünk előnyben bizonyos dokumentumokat másokkal szemben, s ez nem azonos a feltételezett igénnyel. Ahogy azt Buckland írja, a „könyvek, amelyeket a polcokra – az olvasók szeme elé – helyezünk, egyfajta hallgatólágos jóváhagyást hordoznak: ezek azok a könyvek, amelyekről tudnia kellene; ezek az Ön számára jó könyvek; ezek azok a könyvek, amelyek tetszeni fognak Önnek.”¹⁷

Gyorsan tegyük hozzá, hogy a gyűjteményfejlesztők mind az igényeket, mind az értéket is figyelembe kell, hogy vegyék. Akárhogy legyen is, fontos annak felismerése, hogy az érték szerinti megközelítés több mint egyszerű logisztikai feladat.

Az is igaz viszont, hogy ha mindezt összehasonlítjuk a kritikus olvasással, amelynek során nemcsak az információra figyelünk, hanem arra is, milyen gondolkodást tükröz az adott szöveg, a könyvtárosok tapasztalata kevésnek látszik. Ez azonban nem probléma.

Ahhoz ugyanis, hogy az információs írástudást elsajátító hallgatók képesek legyenek meghatározni egy-egy szöveg fő állításait és célját, célközönségét, meg tudják vizsgálni, milyen érvelést alkalmaz és milyen a szöveg felépítése, és miként változik tudományterületenként, más szakemberekkel, nyelvtanárokkal, a különböző szaktárgyak oktatóival kell összefognunk.

Az információs írástudás és oktatása sokféleképpen közelíthető meg. Középpontba állíthatjuk az információs írástudással kapcsolatosan megtanulandó, elsajátítandó ismereteket. Fokozott hangsúlyt kaphatnak a kompetenciák is.

Figyelhetünk arra is, miként tudatosul hallgatóinkban az információs írástudás, milyen tapasztalatok megszerzésében segíthetjük őket ezzel kapcsolatban. Összpontosíthatunk arra is, milyen módon válik tudatossá az információs írástudás szükségessége. Koncentrálunk társadalmi hatásaira, a digitális szakadék körüli problémákra.

A „tanuljunk meg tanulni” szemlélet azt a kérdést teszi fel, mit jelent információs írástudó építészeknek, újságíróknak, mérnöknek stb. lenni. Ez a megközelítés kapcsolódik legszorosabban a konstruktivista pedagógiához.¹⁸

JEGYZETEK

- 1 Koltay Tibor: A könyvtáros és az információs írástudás. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 2004. 4. sz., 37–39. p.
- 2 Virkus, S. et al.: Information Literacy and Learning. In: European Curriculum Reflections on Library and Information Science Education. Ed. by Leif Kajberg and Leif Lørring. Copenhagen: Royal School of Library and Information Science, 2005. 65–83. p.

- 3 Virkus S. et al. i. m.
- 4 Újhelyi Mária: Tanuló szervezetek – Szükségyszerűség és korlátok. http://www.econ.klte.hu/rendezvenyek/programsorozatok/tanszeki_estek/TanuloszervValosag.pdf (2006. március 19.)
- 5 Ferenczy Endréné: A könyvtár gyűjteménye. = Könyvtárosok kézikönyve. 1. Alapvetés. Budapest, Osiris, 1999., 198–199. p.
- 6 Tanulási környezet. <http://www.tanulasistrategiak.hu/temak/temaktanulasikornyezet.htm>
- 7 Varga Katalin: A felsőoktatási könyvtár. = Könyvtárosok kézikönyve. 3. köt. Budapest, Osiris, 2001. 141. p.
- 8 Komenczi Bertalan: Iskolai könyvtár az információs társadalomban. = Könyv és Nevelés. 2001. 4. sz., 63. p.
- 9 Sáráné Lukácsy Sarolta: Fejleszthető-e az önálló ismeretszerzés képessége? = Iskola-kultúra. 2001. 6–7. sz., 12–20. p.
- 10 A kapcsolódó pedagógiai irányzatok közül a konstruktivista tanulásfelfogás elsősorban abban tér el a korábbi felfogásoktól, hogy a konstruktivista felfogás nem a tudás kívülről való származására és ebből következően valamilyen közvetítésére alapoz. hanem abban hisz, hogy a tudást a megismerő ember maga konstruálja meg magában, mivel minden tanuló más és más információfeldolgozó rendszerekkel rendelkezik. A konstruktivista tanulásfelfogás szerint az ember mindig egy előzetes, fejlődésének adott fokára jellemző képet hordoz magában a világról, amely meghatározza tudáskonstrukciós folyamatait. Ezért is tartja fontosnak a konstruktivista pedagógia a *tanulási környezetek* létrehozását és működtetését.
- 11 UNESCO WebWorld Newsletter, 8 April 2005 http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=18565&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (2005. április 21.)
- 12 Karvalics László, Z.: Az információs írástudástól az Internetig. = Educatio. 1997. 4. sz., 681–698. p.
- 13 Báthory Zoltán: Tanulók, iskolák – különbségek. Budapest, Okker, 1997. 139–140. p.
- 14 Bruce, C. S.: Information Literacy Blueprint. 1994. http://www.gu.edu.au:80/ins/training/computing/web/blueprint/content_blueprint.html
- 15 Karvalics László, Z.: i. m.
- 16 Information Literacy Competency Standards for Higher Education. Chicago: ALA. 2000.
- 17 Buckland, M.: A könyvtári szolgáltatások újratervezése. Budapest, OSZK, 1998. 90–91. p.
- 18 Bruce, Ch., Edwards, S., Lupton, M.: Six Frames for Information literacy Education: a conceptual framework for interpreting the relationships between theory and practice. *ITALICS*. Innovations in Teaching And Learning in Information and Computer Sciences. vol. 5, no. 1, January 2006. http://www.ics.heacademy.ac.uk/italics/vol5-1/pdf/sixframes_final%20_I_.pdf (2006. március 21.)

Koltay Tibor

Egyszerű sorok a nyugdíjas évekről

Őszintén meglepődtem, amikor Vajda Kornél telefonált, s azt kérte, írjam meg, mivel foglalkozik egy könyvtárigazgató a nyugdíjas éveiben. Érdeklődése jólesett, s kérésére azonnal igennel válaszoltam. Csak az első mondat megfogalmazásakor támadt fel bennem a kételkedés, vajon kit érdekel a mai rohanó világban a régi kollégák sorsa, élete. Bár szerencsés esetben előbb-utóbb mindenkinél bekövetkezik a visszavonulás időszaka, talán a még aktívoknak is érdekes lehet mások tapasztalata, véleménye.

1995 végén váratlanul – családi okok miatt – kértem a vezetői megbízás alóli felmentést és egyben a munkaviszony megszüntetését is. Nagyon szerettem a munkámat, húsz év öröme, gondja kapcsolta az egri megyei könyvtárhoz. Több mint két év volt még hátra a ciklusból, noha a törvényes nyugdíjkorhatárt már elértem. Még számos tervem volt, amelyet szerettem volna megvalósítani. Abban az évben rendeztük meg az egyesületi vándorgyűlést, kialakítottuk a számítógépes hálózatot, s a könyvtári állomány digitalizálása előtt álltunk. Döntenem kellett, és közben tudtam, hogy a szakmai munkát nem folytathatom. Nem volt idő a tőpelődésre, kemény hetek következtek. Az intézmény átadása zökkenőmentes volt, felkészült, gyakorlattal rendelkező kollégák dolgoztak a könyvtárban.

A vezetői munka kötetlen munkaidővel járt, sokat utaztam, részt vettem az országos szakmai közéletben, ezt csak segítő családi háttérrel lehetett megtenni. Igazi örömet jelent most, hogy több idő jut szeretteimre. Férjem, lányom és családja, a testvérek, a rokonok együttesen jelentik a számomra oly fontos közösséget, amely belső harmóniát, és mindennapjaimnak igazi tartalmat ad. Ezek az erős érzelmi kötelékek adják az alapot a nyitottsághoz, a régi kapcsolatok megőrzéséhez és újak létesítéséhez. Két unokám született, testi és szellemi fejlődésük, szeretetük nagy örömforrás számomra.

A több szabadidő új elfoglaltságokat is hozott. A kártyolási folyamathoz egy nagyobb darab földhöz jutottunk, amelyen kertészkedni kezdtünk. Pár évre elfelejthettem a piacot, hiszen sokféle zöldséget, gyümölcsöt megtermeltünk. A gyermekkorban szerzett ismeretek feléledtek, a szakkönyveket is haszonnal forgattuk. Jó volt a szabad levegő, a sok mozgás. Az utóbbit megtette a heti kétszeri torna, ennek révén új ismeretségek, barátokra is szert tettünk.

Szakmai javaslat alapján két évig dolgozhattam a Magyar Könyv Alapítvány kuratóriumában. Tartalmas időszak volt, sok olvasással, érdekes beszélgetésekkel. Ketten voltunk könyvtárosok, és igyekeztünk meggyőzni a többi tagot is arról, hogy a támogatás megszavazásakor vegyék figyelembe a könyvtárakban tapasztalt olvasói érdeklődést, a gyűjteményi érdekeket is. Megismertem a könyvkiadás akkori problémáit, gondjait, az átalakulás nehéz folyamatát.

Volt munkahelyemmel, illetve kollégáimmal kapcsolatot tartok, figyelemmel kísérem munkájukat, örülök sikereiknek. A régi pályakezdőkből tapasztalt, felkészült könyvtárosok lettek. Sajnos, a szűkös térből máig sem sikerült kitörni, a tervpályázat után nem jött a folytatás. A személyes látogatások az utóbbi években megrikkultak, mivel Egerből Debrecenbe költöztünk.

A lakóhely-változtatás nagy kihívás volt, hiszen Egerhez kötöttek az iskolaévek, a munka révén szerzett ismeretségek, a baráti kapcsolatok. Szerettem a várost, történelmi hangulatát, szép környezetét, közel volt a szülőfalum, ahol testvéreim élnek. Viszont lányunk a debreceni egyetemi évek után ebben a városban telepedett le, itt alapított családot, itt talált munkát. Férjemnek és nekem egyaránt fontos volt, hogy együtt legyen a család, s míg erőnkben telik, segíteni tudjunk. Így szántuk rá magunkat a nagy kalandra. Aki már adott el házat és építtetett egy másikat (ráadásul egy másik településen), és kettős költözéssel kellett szembenéznie, az tudja, mire vállalkoztunk. Minden ismerősünk csodálkozva nézett ránk, amikor meghallotta tervünket. A vállalkozás sikerült, és ma már az új otthonban lakunk. Úgy látszik, szeretjük a kihívásokat. Mindenesetre két-három évig nem lazíthattunk, volt bőven tennivalónk. Új emberekkel ismerkedtünk meg, újak lettek a szomszédok, de régi barátaink is ellátogattak hozzánk, mi is felkeressük őket.

Kellemes volt a találkozás a régi debreceni kollégákkal, itt is adódik lehetőség a szakmai eszmecsere. Remélem, lesz alkalmam másokat is megismerni, sőt talán még élvezhetem az új megyei könyvtár szolgáltatásait is. Volt munkahelyem jóvoltából már nyugdíjasként megismerkedtem az internetezés alapjaival, ebbéli ismereteimet szeretném bővíteni a következő időszakban. Időnként gondolkodom a könyvtárak jövőjéről, az olvasás terjesztéséről. Az akciók fellángoláshoz vezethetnek, de a mélyben zajló folyamatokra figyelni kell. Az internet a privát szféra része lesz, az információért nem kell feltétlenül a könyvtárba menni. Milyen legyen a jövő tudásközvetítő intézménye? Az új könyvtáros nemzedék bizonnyára megtalálja erre a kérdésre a feleletet.

A szellemi érdeklődés fenntartásához nem kell feltétlenül munkahely. A cselekvés persze korlátozott, jórészt a privát szférára szűkül. Azok a feladatok, amelyek igazán vonzottak volna, s ma is vonzanának, nem találtak meg, pedig a felhalmozott tapasztalat, tudás talán még hasznosulhatott volna. Szerepeltem a könyvtári szakértői névjegyzékben, de megbízás hiányában ez csak üres formáságnak bizonyult. Fegyelmezetten tudomásul vettem, hogy intézményi háttér nélkül már nem osztanak lapot.

Még dolgoztam, amikor a régi egyetemi csoporttársakkal megszerveztük az első találkozót. Néhányan munkánk során többször összefutottunk a szakmai rendezvényeken, de olyanok is voltak közöttünk, akikkel a végzés óta nem találkoztunk. Az első beszélgetés jó hangulata ismétlésekre ösztönzött, szükségét éreztük az újabb együttléteknél, amelyek már a családi otthonokhoz kötődtek. A közösen átélt egyetemi élmények, a szakmai sokszínűség jóízű beszélgetések témái voltak, igazi felüdülést jelentettek.

Debreceni szomszédunk egy kedves, háromgyerekes mongol család lett. Csováljuk az általános iskolás nagylány akcentus nélküli magyar nyelvtudását, érdeklődve figyeljük a kisebbek szókincsének gyors gyarapodását. Szinte észrevétlenül kezdek figyelni a televízió Mongóliát bemutató műsoraira, bár általában is érdekelnek más népek kultúrái és szokásai, az emberi együttélés kérdései.

Az olvasás szeretete, szenvedélye életem meghatározó része volt és az is maradt. Nem idegenkedem az új technikától, a modern információs eszközöktől, de a periodikák, a könyvek ma is jobban vonzanak. Egyaránt olvasok szépirodalmat, publicisztikát, szakirodalmat, a sokirányú érdeklődés gyermekkoromtól elkísér. Ugyanez jellemzi a televízióhoz fűződő kapcsolatomat is. Sajnos, a jó filmekre vadászni kell, de időnként sikerül egy-egy fogyasztható alkotást a műsorfolyamból kihalszani. Szívesen nézem az értelmes közéleti vitákat, a szép természetfilmeket, az érdekes ismeretterjesztő alkotásokat.

Természetesen a háztartás ellátása is időt igényel, ebben szintén szükség van alkotó ötletekre, állandó újításra. Végre megadott a lehetőség, hogy szépen terített asztalnál, nyugodtan étkezhessünk, hogy ne menzakereskedjünk. Az unokák örömmel fogyasztják kedvenc ételeiket, nem válnak idő előtt „kulcsos gyerekké”. A lakás rendezett, a ház körül sok a virág, a vonzó környezet is hozzájárul a jó közérzethez.

Munkaközpontú családban nőttem fel, szüleim egyaránt megtanítottak a küzdelemre és a realitások elfogadására. Nem szavakkal, hanem az életük példájával. Vallom, hogy a belső harmóniához mindkettőre szükség van.

Így terveztem a nyugdíjas éveket? Nem mindenben, de tudom, hogy jórészt a körülmények határozták meg, hogy ckként alakult. A lehetőségek között próbálok tartalmasan élni az életem. Sajnos, az évek múlásával az emberi szervezet is rakoncátlanodik, a betegségek is gyakrabban meglátogatnak, a viszonylagos egészségért is küzdeni kell. Minden életszakasznak megvan a maga sajátos programja. Ha az ember a tanulás éveit kihasználja, sőt elfogadja az élethosszig tartó ismeretszerzés kötelezettségét, ha szívvel-lélekkel látja el választott hivatását, ha a bővülő szabadidőt embertársai iránti nyitottsággal éli meg, ha reális célokért küzd – akkor kiegyensúlyozott lesz, örömet talál a mindennapokban.

Kedves Vajda Kornél, érdeklődésére ennyit válaszolhatok. Visszatekintve is jónak tartom pályaválasztásomat. A könyvtári munka sok élménnyel ajándékozott meg, melyekre visszagondolni ma is szeretek, tudom, hogy ezek az emlékek életem végéig elkísérnek.

Orosz Bertalanné

Kovács Mátéra emlékezve*

**Tisztelt Ünnepi Ülés!
Kedves Könyvtárosok!**

Amikor felkérést kaptam, hogy beszéljek Kovács Mátéval kapcsolatos emlékeimről, élményeimről a születésének 100. évfordulója alkalmából rendezendő ünnepi ülésen, örömmel vállaltam. Elgondolkozva azon, mit mondjak majd, elbizonytalanodtam. Egyrészt azért, mert rájöttem, hogy talán nincs is annyi érdekes mondandóm, ami kellő ideig leköti a hallgatóságot, másrészt a műfaj, a visszaemlékezés bizonytalanított el. Többször tapasztaltam ugyanis, hogy olyan régi dolgok, események, amelyek számomra fontosak voltak, másoknak nem tűntek fontosnak, és legtöbbször nem is emlékeztek rá, vagy olyan események, amelyek kristálytisztán maradtak meg bennem, mások szerint teljesen másként történtek meg.

Mindez arra indított, hogy megkérdezzek másokat is, évfolyamtársakat, alattunk, fölöttünk járókat, hogy ők hogyan emlékeznek Kovács Mátéra. Amit tehát most itt megpróbálok felidézni, az a kollektív emlékezet eredménye. Éppen ezért a tisztesség azt kívánja, hogy korra és nemre való tekintet nélkül, könyvtárhoz illően, szoros betűrendben felsoroljam azokat, akiknek köszönettel tartozom: Arnóth Károly, Balogh Marika, Dömötör Lajosné, Horváth Tibor, Király Kati (Tóth Gyuláné), Kiss Kata (Palovecz Jánosné), Lengyel Vera (Zima Istvánné), Palovecz János, Tóth Gyula. Velük beszélgetve döbbsentem-döbbsentünk rá, hogy egyre szűkül, öregszik a megkérdezhető köre. Ha valaki első évesként, 18 évesen 1972-ben megismerhette Kovács Mátét, az is már legalább 52 éves, a fiatalabb könyvtárosoknak tehát Kovács Máté már történelem. Épp ezért külön köszönet illeti e rendezvény szervezőit. Miközben ezeket írom, nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy a mi évfolyamunk tagjai most épp annyi idősök, amennyi idő Kovács Máténak megadatott.

Mondandómat két téma köré szeretném csoportosítani: Kovács Máté, az ember és Kovács Máté, a tanszékvezető. Nyilvánvaló persze, hogy az emlékek majd átfolynak egymásba, hiszen egy személyiségről van szó.

* A következőkben közölt két előadás elhangzott 2006. március 22-én az ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszékén az „Emlékünnepély Kovács Máté tanszékvezető professzor születésének centenáriuma alkalmából” című rendezvényen.

Máté

Kovács Máté emlékéét felidézve elsőként természetes alkata jön elő a múlt negyven éves homályából. Volt akinek egyenesen a Toldi ugrott be: „Rémlik, mintha látnám természetes növést...”. Ez a természetes alkat tekintélyt és nyugalmat sugárzott. Szemei többnyire mosolygósak voltak. Ezek a szemek gyakran akkor is mosolygónak tűntek, amikor az arc többi része nem mosolygott. Ha elfogadjuk a közismert szólás igazságát, miszerint „A szem a lélek tükre”, akkor ez Kovács Máté esetében különösen igaz, és nagyon sokat el is árul róla. Van, aki második apjaként gondol rá, van, akinek a szeretve tisztelt, de bizonyos távolságot tartó–megkövetelő nagypapját juttatja eszébe, van – persze hölgy –, aki elegáns megjelenésére emlékszik, van, aki a derűjére. Talán alkata is hozzájárult valamennyire ahhoz, hogy Kovács Mátét a megkérdőjelezhetetlen tekintély aurája vette körül, alapvetően ez sugárzott belőle. Nem erőltette a népszerűséget, nem bratyizott, nem próbált haverkodni, viszont komolyan, udvariasan bánt a hallgatókkal is. Király Kati, Tóth Gyuláné mesélte: 1958 októberének elején történt, hogy összefutott a folyosón a professzor úrral, aki megszólította: „Jó napot kívánok Katalin, megkérhetem, hogy vigye el ezt az iratot a tanulmányi osztályra.” A néhány hetes egyetemi golyót nemcsak az udvarias forma lepte meg, hanem az a tény is életre szóló élményt jelentett a számára, hogy Kovács Máté ilyen rövid ismeretség után a keresztnévét is megjegyezte már.

Magunk között mi is csak keresztnévén, „Máté”-nak neveztük, szemben a többi tanárral, akiket vezetéknevükön emlegettük: Mezey, Bóka, Király, Radnai. Pándi. Bárczi. Ő Máté volt.

De ez semmiképpen nem jelentett tiszteletlenséget. Azt hiszem, még magában, gondolatban sem tegezte le senki. Ez inkább a be nem vallott vagy nem egészen tudatosult szeretet megnyilvánulása volt a részünkről. Nem rajongtunk érte. De tudtuk, éreztük, és persze megtapasztalhattuk, hogy számíthatunk rá, bízhatunk benne. Ez a csendes összetartozás erősebb és tartósabb kapcsolatot bizonyult a látványos rajongásnál. Ennek volt köszönhető, hogy az V. emeleti szemináriumi szobában – ahonnan ráláttunk a belvárosi templom szép, hatalmas, hódfarkú cseréppel borított tetejére, az akkor még romos, felrobbantott régi Erzsébet-hídra –, tehát ebben a szobában mindig otthon éreztük magunkat, elsősők és negyedévesek egyaránt. (Amikor mi voltunk első évesek, az 1958–59-es tanévben, akkor végzett az utolsó négy évfolyamos társaság.) Ennek volt köszönhető, hogy függetlenül másik szakunktól (magyar, történelem, orosz stb. – akkor a bölcsész karon nem lehetett csak egyszakosnak lenni, és az egyik szaknak mindenképpen tanári szaknak kellett lennie), tehát ettől függetlenül mi könyvtár szakos hallgatóknak tudtuk magunkat, és ma is ezen az alapon tartjuk egymással a kapcsolatot, járunk össze, tekintet nélkül arra, hogy könyvtárosok lettünk-e vagy tanárok, esetleg más karriert futottunk be. Ezért mondta szinte szó szerint mindenki, akit megkérdeztem, hogy szívesen gondolunk vissza a tanszékre, mert jól éreztük magunkat, és ez nyilván Máténak köszönhető, mert ő hozott létre olyan közösséget, teremtett olyan légkört, amelyben az ember jól tudta érezni magát.

A biztonságérzet, amit a könyvtártudományi tanszékhez való tartozás jelentett számunkra, sok esetben konkrétumokban is megnyilvánult: X-es származású hallgatók felvételében, az '56-os forradalomban érintett és ezért veszélyeztetett helyzetbe került hallgatók megvédésében („A Máténak köszönhetem bőröm megmen-

tését”, mondat egyikük – H. T.), vagy abban, hogy levelező hallgató lehetett a Toldy Ferenc Gimnáziumból kitett és tanítástól eltiltott Antall József.

Kovács Máté ezzel nem kis kockázatot vállalt magára, hiszen olyan korban élünk akkor, az ’56 utáni években, amelyben az ő múltja sem számított makulátlanul – gondoljunk a parasztpárti államútkárságra –, és amelyben még tartott a felnőtt korúvá vált ’56-os fiatalok kivégzése, hogy Nagy Imre és társai sorsát ne is említsem. Kovács Máté mindezt a terhet úgy viselte, hogy külsőleg semmi nem látszott rajta: mi csak nyugalmat, magabiztosságot, derűt, határozottságot tapasztalhattuk a részéről. Hogy aztán belül hogy viselte ezt, arra talán feleletet ad korai halála.

Emlékezetesek maradtak a tanszéki estek is, amelyeken egy-egy évfolyam gondoskodott a műsorról. Ez a műsor többnyire görbe tükör volt, amelyben a rendező évfolyam magát és a tanszék oktatóit mutatta be. Kovács Máté jóízűen tudott nevetni akkor is, ha neki mutatták a tükröt vagy ha a tanártársainak, pl. a „folyékony kenyér elvtárs”-nak titulált Scher Tibornak. Nyilván a jó tanszéki légkörnek volt köszönhető az is, hogy ezek a tükrök görbék voltak, de soha senkit nem sértettek.

A tanszékvezető

Kovács Máté tanszékvezetőként sem volt könnyű helyzetben. A könyvtártudomány rövid múltra visszatekintő oktatásának indokoltságát, fontosságát kellett hitelessé tennie. Emlékszem más szakos évfolyamtársaink csipkelődésére: „Mondok egy számot, mi jut róla eszedbe?” – kérdezték, mert valamit hallottak az ETO-ról. „Tudomány-e a könyvtártudomány?” – tette fel a kérdést Kovács Máté is, mert akkor még fel kellett tennie. Pozitív válasza, okfejtése nemcsak számunkra volt meggyőző, hanem azóta az idő is őt igazolta. Elég csak Horváth Tibornak a *Könyvtárosok kézikönyve* I. kötetéhez írt bevezető tanulmányára utalnom. Ahhoz, hogy szakmánk, hivatásunk ide eljusson, Kovács Mátéra volt szükség a tanszéken: az ő imponáló tudására, enciklopédikus műveltségére, arra a képességére, hogy olyan oktatókat szerezzen meg a tanszéknek, akik a magyar könyvtárosság egén állócsillagok lettek: Kőhalmi Bélát, Mezey Lászlót, Szentmihályi Jánost, hogy csak a legnagyobbakat említsem.

Úgy oktatta szakmánkat, hogy kilépett a könyvtárból, és kitágította a horizontot. Könyvtárügyben gondolkodott. Az olvasáslélektan, könyvtár-szociológia, könyvtárpolitika, a rendszerben való gondolkodás – ezek ma mind természetes részei a könyvtárosi ismereteknek. Hogy azzá lehettek, Kovács Máténak köszönhető. Akkor talán a mi tanszékünk volt az egyetlen, ahol kutatásmódszertant tanítottak: cédulázást, szerkesztést.

A Kovács Máté vezette tanszék igen magas mércét állított a felsőfokú könyvtárosképzés időben utána következő művelői és intézményei számára.

A II. évfolyam után kötelező egyhónapos nyári gyakorlatok a (többnyire megyei) könyvtárakban szerves részét képezték az oktatásnak, és nagyon hasznosnak bizonyultak: megtapasztalhattuk, hogy mire készülhetünk, értelmet nyertek a hallgatóként esetleg fölöslegesnek tartott diszciplínák. A szerencsésebbjei – például mi, akik Szolnokra kerültünk a megyei könyvtárba – láthatták, milyen művelődési vagy él (élt?) az emberekben, amikor megérkeztünk egy tanyasi iskolába a könyv-

tár furgonjával, a mozgókönyvtárral, az áramfejlesztő aggregátorral és filmvetítővel, aztán kezdődhetett a könyvkölcsönzés, filmvetítés.

Minden évben tanulmányi kirándulásokat szervezett a tanszék, ezek keretében meglátogattuk a fontos, híres, szép magyar könyvtárak sorát: Debrecen, Pannonthalma, Sáropatak, Miskolc, Pécs, Veszprém bibliotékáit. Így gyakorlatilag egész Magyarországot bejártuk, megismertük, ami az ötvenes–hatvanas években nem volt utolsó szempont. Ahol színház is volt, előadásra is mentünk, így láthattuk például mi Debrecenben is, Miskolcon is az akkor kezdő Latinovits Zoltánt. Ezeknek a kirándulásoknak az oldottabb légköre is hozzájárult a már említett otthonosság, összetartozás érzés kialakulásához.

Persze a tanszéken komoly munka folyt. A professzor úr a hallgatóktól is megkövetelte az alapos felkészülést. A többi hallgató számára könnyűnek tűnő könyvtártudományi tanszéken egyáltalán nem szórták a jelesek, azokért komolyan meg kellett dolgoznunk. Többször emlegetett tekintélye viszont bennünket, hallgatókat is arra készítetett, hogy igyekezzünk megfelelni neki: presztízskérdést csináltunk abból, hogy felkészülten álljunk elébe.

Említettem már, hogy tisztelte a hallgatókat. Ennek oktatói munkájában is számos tanújelét adta. Nagyon jellemző erre Tóth Gyula esete: Eötvös-kollégista lett, és ehhez fel kellett vennie egy plusz szemináriumot. Kovács Mátéhoz fordult, hogy szívesen hallgatna könyvtárpolitikát. A professzor úr meghirdette a könyvtárpolitikai szemináriumot, de csak Tóth Gyula jelentkezett rá. A professzor urat ez nem zavarta: minden héten lelkiismeretesen megtartotta az egyetlen hallgatónak az órákat. Később a hallgatók száma száz százalékkal növekedett, miután Tóth Gyulának sikerült Arnóth Károly érdeklődését is felkelteni a könyvtárpolitika iránt, így már ketten látogatták az órákat.

A professzor úr munkáját nem tekintette befejezettnek azzal, hogy hallgatói végeztek. Lehetőségeihez képest segítette a végzősöket abban is, hogy megfelelő álláshoz jussanak. A sok példa közül hadd említsem a magam esetét. Az V. évfolyamban fél évig gyakorló tanításon voltunk az ELTE egyik gyakorlóiskolájában, a másik félévben könyvtári gyakorlaton voltunk egy könyvtárban. Én az Építésügyi Dokumentációs Irodába (a későbbi ÉTK-ba) szerettem volna menni, mert ott álláslehetőséget kínáltak. De gyakornokként is csak úgy tudtak fogadni, hogy kiváltom a munkakönyvem, és szabályosan munkába álllok. Ez ugyan szabályos volt a cég szempontjából, de teljesen szabálytalan az egyetem szempontjából: nappali tagozatos hallgatóként nem lehettem volna munkakönyves munkavállaló. Kovács Máté, mérlegelve a helyzetet, szemet hunyt felette.

Befejezve a Kovács Mátéra való visszaemlékezést, röviden és egyszerűen a következőkkel jellemezhető egyénisége: emberség és szakmai igényesség. Erre tanított, nevelt bennünket is – a legjobb módszerrel: személyes példaadással. Munkájának legnagyobb elismerése, hogy az elmúlt évtizedek könyvtártudományában meghatározó szerepet játszó, különböző szintű vezetői pozíciókat betöltő könyvtárosok java része Kovács Máté tanítványa volt. Minden hallgatója nevében utólag is köszönöm neki, amit kaptunk és tanulhattunk tőle.

Önöknek pedig köszönöm a figyelmüket.

Poprády Géza

Kovács Máté filozófiája napjainkban avagy Mit tenne ma Kovács Máté?

Mint az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának informatikus könyvtáros szak Szakos Hallgatói Érdekképviselőjének elnöke mindenekelőtt őszinte tisztelettel és szeretettel üdvözlöm meghívott előadóinkat, valamint a megjelent érdeklődőket. Bízom abban, hogy az emlékkonferencia végeztével mindenki úgy fogja érezni és gondolni, hogy méltóképpen emlékeztünk meg a XX. század egyik legjelesebb könyvtártudományi nagyságáról, aki művelődéspolitikus, könyvtári teoretikus, tudós és tudományszervező, valamint és nem utolsósorban nagyszerű pedagógus is volt.

Amikor Kovács Máté 1956-ban elfoglalta az egyetemi katedrát, a könyvtáros képzés Magyarországon még nagyon rövid múltra tekintett vissza. Épp emiatt volt szükséges és fontos a tanítható tudomány megalapozása, valamint a képzés elvi, elméleti, módszertani kimunkálása, a hazai könyvtárügy valós igényeinek felmérése, és ezek mindenkori szinkronjának megteremtése.

Előadásomban az utóbbi, azaz a mindenkori szinkron megteremtését célzó törekvésre szeretném a hangsúlyt fektetni, először azt tárgyalva, milyen változtatásokat eszközölt Kovács Máté tanszékvezetőként a tanszék működési struktúrájában, a továbbiakban pedig a magyar felsőoktatásban, és ezen belül természetesen a könyvtár-informatika szak esetében is a jelenben, valamint a nem is oly távoli jövőben lezajló változtatásokról szeretnék beszélni. Ezek várhatóan hosszú időn át fogják befolyásolni azt, hogy felnövekvő és felsőoktatási intézményünkől kikerülő új könyvtáros generációk milyen szakmai és egyéb ismeretekkel gazdagodva tudnak majd megfelelni az információs társadalom, az információs piac kihívásainak.

Kovács Máté első, a lehetőségek szerint minden részletre kiterjedő, átfogó koncepcióját 1961-re alkotta meg, ez valóságos tárháza a könyvtáros képzés tantervelméleti, szervezési, didaktikai, nevelési és módszertani problémáinak, és amely problémák megoldása végett született ez a minden tekintetben átfogó tervezet. Ebben foglalta össze és rögzítette a számunkra is példaadónak tekinthető alapelveit. Ezek elsősorban a felsőoktatás általános elvei; másodsorban a könyvtárügy humán szükségletei, azaz a felsőfokú munkakörök számából adódó és betöltőivel szemben támasztott elméleti és gyakorlati követelmények; harmadsorban a könyvtárosképzés hazai, valamint külföldi országokban elért eredményei és tapasztalatainak mindenkori hasznosítása; végül pedig azoknak a tudományágaknak a színvonalá és fejlődési lehetőségei, amelyek az oktatáshoz, neveléshez nélkülözhetetlenek. Kovács Máté egész tevékenységével e négyes pillérrendszer együttes figyelembevételén és egyeztetésén fáradozott, és azt hiszem, a mai generáció számára is mindenképpen irányadónak kell tekinteni ezeket az alapvetéseket.

Ebből a négyes alapvetésből is kitűnik, hogy elsősorban és mindenekelőtt gyakorlati szakemberek képzését irányozta elő, emellett természetesen soha nem feledkezett meg az elméleti képzés fontosságáról, ehelyütt őt szeretném idézni: „...nem az egyetem tudományos igényessége, vagy a könyvtáros szak tudományos rangja teszi szükségessé a könyv- és könyvtári kultúra elméleti és történeti problémáinak tudományos vizsgálatát és oktatását, hanem a színvonalas gyakorlati szakemberképzés kívánja meg a tudományos alapvetést.” Azt gondolom, hogy az átalakulás előtt álló Könyvtártudományi Tanszék tervezete minden tekintetben megfelel ezeknek a kitételeknek is, hiszen a hároméves alapképzés alatt az információ- és tudásmenedzsment, valamint az Európai Unió információs szakirányok mellett helyet kapott a könyvtörténeti szakirány is. Úgy gondolom, e szakirányok beindításával a Könyvtártudományi Tanszék egyrészt képes lesz megfelelni korunk megváltozott kihívásainak, másrészt Kovács Máté alapvetésének is eleget tesz, hiszen nem feledkezik meg a könyv- és a könyvtári kultúra elméleti és történeti problémáinak tudományos vizsgálatáról sem.

A következőkben ismét Kovács Mátét szeretném idézni, azt a passzust, ahol lefektette az egyetemi szintű könyvtáros-képzés egyik legalapvetőbb feladatát. „Az egyetemi könyvtáros képzés elsősorban szakmai alapképzést nyújthat (...) ami minden fontosabb könyvtártípusban és minden fontosabb könyvtári munkakörben közvetlenül, vagy közvetve érvényes. A szakismeretek ezen túlmenő bővítése, az egyes könyvtártípusok, sőt könyvtárak és az egyes munkakörök szerint további specializálódás, valamint az önálló tudományos tevékenység kialakítása és a tudományos minősítés megszerzése csak az egyetemi tanulmányok befejezése után következhet.” A fenti idézetet véleményem szerint akár a jelen időszakra vonatkozólag is lehet értelmezni, természetesen a szakzsargon megfelelő használatával. Mit is mond itt tulajdonképpen Kovács Máté? Azt, hogy bizonyos mértékben és tekintetben az egyetemi könyvtárosképzés csak valamiféle alapozásnak tekinthető, amelynek során a hallgatók elsajátíthatják a legfontosabb gyakorlati ismereteket, majd ezután következik, ahogy ő fogalmaz: „a szakismeretek ezen túlmenő bővítése”.

Ezzel kapcsolatban némi összefüggést vélek felfedezni a Kovács Máté által 1961-ben megfogalmazottak, és azok között a strukturális változtatások között, amelyek az elkövetkezőkben, egészen konkrétan a 2006–2007-es tanév tavaszi félévében a tervek szerint végbe fognak menni mind az országos, mind az egyetemi, mind a kari, mind pedig az intézeti, tanszéki szinteken.

Mert miről is szól valójában a bolognai folyamat? Arról, hogy az eddig működő főiskolai szintű képzés integrálódik az egyetemi szintű könyvtáros képzésbe, és mindazok, akik felsőfokú oktatásban vesznek részt, voltaképp egy felsőoktatási intézmény adott értékű diplomáját fogják megszerezni az első három év elvégzése után. Ez alatt a három év alatt fogják mindazokat a szakmai alapismereteket elsajátítani, amelyek ahhoz szükségesek, hogy megfelelőképpen tudják kielégíteni a hozzájuk információszerzés végett forduló felhasználók igényeit. A képzés első három éve után meghatározott számú hallgató tovább folytathatja majd tanulmányait. És ehelyütt megint a fülemben cseng Kovács Máté ominózus mondata: „a szakismeretek ezen túlmenő bővítése” ezután fog következni, amely a gyakorlatban a legkülönbözőbb szakirányok indításával fog megvalósulni, amelyeken a remények szerint a majdani hallgatók tudományos kíváncsisága minden tekintetben ki lesz elégíthető.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának informatikus könyvtáros alapképzési, azaz *bachelor (BA)* szakindítási kérelmében is szerepet kap ez az alapvetés. Idézem: „*A képzés célja olyan könyvtárosok képzése, akik korszerű könyvtári-informatikai ismeretek birtokában képesek a különböző könyvtártípusok, valamint a szaktájékoztatási feladatokat végző intézmények gyakorlati szaktudást igénylő munkaköreinek betöltésére. Képesek információhordozók, dokumentumok gyűjtésére, feldolgozására, tárolására, közreadására; a könyvtári munka és tájékoztatási tevékenység szervezésére. Felkészültek az információs szolgáltatások működtetésére, számítógépes szakirodalmi információs rendszerek alkalmazására. A szakon végzettek kellő mélységű elméleti ismeretekkel rendelkeznek a képzés második ciklusban történő folytatásához...*”, tehát a szakismeretek ezen túlmenő bővítéséhez.

A szakismereteknek a képzés további részében megvalósuló bővítése, valamint a korszerű képzési struktúra könyvtártudományi *master (MA)* képzés keretében fog – a tervek szerint – megvalósulni. Ennek alapvető célja olyan informatikus könyvtáros szakemberek képzése, akik az elsajátított korszerű informatikai és könyvtártudományi, elméleti és gyakorlati alapokra támaszkodva képesek az információs és tudás alapú társadalom alapintézményeiben, azaz a könyvtárakban, az információs szolgáltató intézményekben és központokban, valamint egyéb, informatikus könyvtáros képzettséget igénylő területeken a korszerű információs technológia teljes eszköztárát hasznosítva információ-előállítási, -szervezési, -feldolgozási, tájékoztatási, és információprezentálási feladatok és ezekhez kapcsolódó szolgáltatások tervezésére és menedzselésére, valamint tartalomszolgáltatási feladatok végzésére. Én azt hiszem, Kovács Máté ezzel a koncepcióval abszolút mértékben elégedett lenne.

Elégedettek lehetnek szakembereink azzal, hogy mind az egyetem, mind pedig a kar abszolút mértékben lojális a könyvtáros képzés változtatásait illetően, és a változások előtt álló tanszéknek nem kell olyan problémákkal megküzdnie, mint Kovács Máténak annak idején, amikor a hatvanas évek közepén végre megérlelődött benne egy átfogó reformkoncepció, addigra döntött úgy az egyetem akkori vezetése, hogy az addig működő tanulmányi rendet, az úgynevezett főszerkesztői könyvtáros képzést az addig struktúra alapján megszünteti.

Elégedettek lehetünk azzal is – és véleményem szerint ezzel a leginkább –, hogy a *bachelor* képzés keretén belül meginduló szakirányok minden tekintetben képesek kielégíteni korunk igényeit, és mindezek nyitottak az újabb korok várható kihívásaival szemben is.

Előadásom alcímeként elhangzott a kérdés: *Mit tenne ma Kovács Máté?* Az a Kovács Máté, aki pályafutása során végig a haladás eszméjét hirdette, azt, hogy minden tudományterületnek, így a könyvtártudománynak is folyamatosan reagálnia kell a változó igényekre. És ez nemcsak a könyvtártudományra, hanem ezen belül a könyvtárosképzésre is vonatkozik, vonatkoznia kell. Mit tenne ma Kovács Máté? Azt hiszem, örülne. Örülne, de öröme csupán egy röpke másodpercig tartana, hogy a következő pillanatban már ismét azon gondolkodhasson, miképp lehet továbbhaladni a megkezdett úton, miképp lehet a továbbiakban is korszerű tudással és sokoldalú műveltséggel rendelkező könyvtáros szakembereket adni a jövő magyar társadalmának.

Stummer János

Zallár Andor
(1928–2006)

Minden ember élete színes és sokrétű, hiszen a család, a sport és sok más elfoglaltság jut osztályrészéül. Legtöbb időt mégis a munkahelyen töltünk, és kinek-kinek a saját akaratán és körülményein múlik, hogy életének ezt a hosszú szakaszát hogyan hasznosítja. Zallár Andor negyven évet töltött a Szegedi Orvostudományi Egyetemen, és műveinek híre, alkotójuk neve külföldön is ismert.

1950-ben kapott az ELTE-n középiskolai földrajz–történelem tanári diplomát, miközben két esztendeig angolt is hallgatott; 1963-ban ugyanott kiegészítő szakon szerzett könyvtárosi képesítést. 1979-ben doktorált, a Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának történetét dolgozta föl disszertációjában. Több mint kétszáz publikációja jelent meg, és miközben negyven éven át munkatársa, illetve vezetője volt az egyetem könyvtárának, „alpművekkel” gazdagította a magyar könyvtártudomány szakirodalmát. Számos elismerése, kitüntetése közül csak néhányat említek meg: az egészségügy kiváló dolgozója (1975), a SZOTE aranykoszorús jelvénye (1980, 1985), Színnyei József-díj (1994), Kanizsa Tivadar Emlékérem (1994), a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének emlékérmé (1998), Szent-Györgyi Albert Emlékérem (1999), ELTE aranydiploma (2000).

2006. február 26-án hunyt el.

1954-ben tudományos munkatársként került a Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtárába. Volt raktáros, könyvkötő, folyóiratos, tájékoztató, gyakorlatilag a könyvtár mindeneseként dolgozott. Így, munka közben sajátította el a szakma alapjait. Utána következett az elméleti önképzés a „kis Sallaiból”, majd az ELTE kiegészítő könyvtár szakának elvégzése.

Hamar kiderült számára, hogy a legfontosabb, legfrissebb információk a folyóiratokban találhatóak, tehát feldolgozta az egyetem teljes folyóirat állományát. Ez a műve hat kiadást ért meg, és a legjobb segédlete volt az országos könyvtárközi rendszerben való részvételnek. A kiadványt megkapta az összes orvosi könyvtár, és ennek alapján szolgáltatott a SZOTE könyvtára is.

Zallár Andor az egyik legfontosabb könyvtári munkának a tájékoztatást tartotta, és soha nem engedte, hogy egy-egy kérdés megválaszolatlan maradjon, elsikkadjon. Gyakran személyesen járt utána, és oldotta meg a kérdést.

Feltétlenül szólni kell arról, ahogyan foglalkozott a megyei kórházi könyvtárosokkal. Ismerte őket, számon tartotta munkájukat, törődött a képzésükkel. Rendszeres tájékoztatást adott az Egyetemi Könyvtár fejlesztéseiről, az új beszerzésekről.

A kézikönyvtárban természetesen papír kiadású művek voltak, azonban a '90-es évek elején elsőként vezette be a MEDLINE használatát, az on-line irodalom non-stop szolgáltatását.

Folyamatosan tervezte az új könyvtárat, az új könyvtárépületet, hiszen a rendelkezésre álló hely kicsi volt, elégtelen és méltatlan a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárához.

Bibliográfusként elkészítette az egyetemi dolgozók szakirodalmi munkásságát összefoglaló bibliográfiát, az egyetemi évkönyveket, s az egyetem monográfia sorozatát is gondozta. A bibliográfiát „konkrét, megfogható változtathatatlan, idézhető valóság”-nak tartotta. Kiemelendő a Semmelweis-bibliográfia, amely könyv formátumban és digitálisan is tanulmányozható. Mindezek mellett nagy szeretettel és óriási lendülettel kutatta Szent-Györgyi Albert szegedi munkásságát, különösen a Szent-Györgyi-hagyatékot, amelyet személyesen hozott haza az Egyesült Államokból. Közreműködésével jött létre az egyetemen a nagysikerű „Centenárium Kiállítás”. Rendszeresen publikált a Természet Világa, az Orvosi Hetilap, a Fizikai Szemle, valamint Magyar Tudomány hasábjain Szent-Györgyiről.

Végezetül Zallár Andorról, az emberről. Mindig segítőkész volt, vidám, kedves. Jó munkára biztatott bennünket, megcsillantva előttünk annak örömét. Munkássága vége felé Markusovszky szavaival üzent a könyvtárosoknak, amelyet ő is mottóul választott:

„Ha valaki nem lehet a fény forrása, akkor legalább lámpavivőként világítsa meg mások útját”

Vasas Lívია

Tolnai évfordulók napról napra

A helytörténeti, honismereti irodalomnak szép számmal vannak nélkülözhetetlen kiadványai, akár települési viszonylatban (például Vizi László előző számunkban ismertetett *Körmendi Helytörténeti Lexikona*), akár megyei vonatkozásban – ilyen kiadvány Tolnában az *Emlékezetre méltó. Tolna megyei évfordulók 2006-ban* című évfordulónaptár. Töttös Gábor összeállítása részint hagyományos, részint formabontó, vagyis afféle „öszvér” megoldású évfordulónaptár.

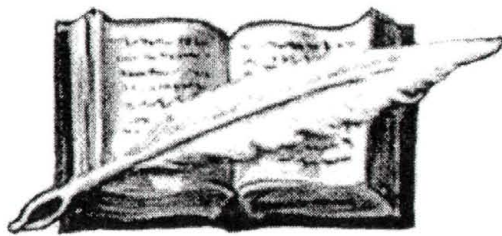
Első, még hagyományosnak tekinthető része január 1-jétől Szilveszter napjáig, naptári rendben tartalmazza a megyéhez kötődő személyiségek, események, fontos (például demográfiai) adatok kerek évfordulóit, megemlékezésre méltó dátumait, annak rendje-módja szerint, ahogyan azt (országos viszonylatban és negyedéves tagolásban) a jó emlékü *Eseménynaptár* című periodika tette. Így például a kb. ezer naptári rendű bejegyzés megemlékezik arról, hogy hatszáz éve, 1406. január 2-án Zsigmond király Ozorai Pipót birtokadománnyal jutalmazta; megtudhatjuk, hogy szeptemberben lesz száz esztendeje, hogy Dombóváron gőzeke állt munkába, és nyolcvan éve mutatták be a megye szülöttéről, Háy Jánosról írott Kodály-daljátékot. A bélyegnyi fotókkal, reprodukciókkal illusztrált, adatgazdag kötet egyként tartalmaz megyei történeti, politikai, gazdasági, kulturális vagy sport szempontú évfordulókat.

A második rész (*Több mint adat* címmel) mintegy harminc rövid enciklopédiai cikkben, mini esszében taglal egy-egy fontos vagy érdekes évfordulót. A néhány bekezdésnyi szövegek megemlékeznek a Tolnához kötődő személyiségek (például Ozorai Pipó, Gömbös Gyula, Kovács Endre) talán kevésbé ismert életútjának megyei vonatkozásairól, a megye fontos eseményeiről (1876-os árvíz, 1956-os forradalom), továbbá nevezetes műemlékeiről és kulturális emlékeiről (mondjuk, a Bezerédj-szobor, a Stieg-ház, a Szekszárdi Kaszinó, a *Sárköz* című folyóirat).

Az évfordulónaptárba ojtott megyei helyismereti kislexikon tehát egyfelől napról napra adatolva, másfelől a nagyobb összefüggések, a kerek portrék és krónikák leíró módján közli Tolna 2006-os évfordulóinak sokaságát, önbecsén túl megtestesítve a helyismereti munkában betöltött nélkülözhetetlenségét. (MLM)

(Emlékezetre méltó. Tolna megyei évfordulók 2006-ban. Szerk.: Töttös Gábor. Szekszárd, é.n. Illyés Gyula Megyei Könyvtár)

EMLÉKEZETRE MÉLTÓ

TOLNA MEGYEI
ÉVFORDULÓK
2006-BAN

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K